

LAPSET HAASTAVISSA KASVUOLOSUHTEISSA

Lapset lastensuojelun asiakasperheissä

Teija Purho
Kandidaatin tutkielma
Sosiaalityö
Avoin yliopisto
Jyväskylän yliopisto
Heinäkuu 2021

Tiivistelmä

LAPSET HAASTAVISSA KASVUOLOSUHTEISSA -

Lapset lastensuojelun asiakasperheissä

Teija Purho

Sosiaalityö

Kandidaatin tutkielma

Avoin yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Minna Strömberg-Jakka

Heinäkuu 2021

Sivumäärä: Sivumäärä + liitteet 33 + 6

Vuosina 2019 ja 2020 Suomessa oli Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisemien tilastoraporttien mukaan kiireellisesti sijoitettuja, huostassa olevia tai muuten sijoitettuja lapsia enemmän, kuin koskaan aiemmin. Tämän kirjallisuuskatsauksen teoreettisessa osuudessa käsitellään suomalaisen tutkimuksen valossa niitä syitä, jotka ovat johtaneet lastensuojeluilmoituksen tekemiseen, lastensuojelun asiakkuuden alkamiseen, kiireelliseen sijoitukseen tai huostaanottoon. Lastensuojelullisten toimenpiteiden käynnistämisen perusteina ovat monenlaiset haasteet lapsiperheissä, kuten väkivaltaisuus, päihderiippuvuus, mielenterveyden ongelmat, ristiriidat perhesuhteissa, ongelmat vanhemmuustaidoissa sekä lapsen tarpeiden huomioimisessa. Keskeisimmiksi haasteiksi nousevat väkivalta ja kaltoinkohtelu, päihderiippuvuus, mielenterveyden haasteet sekä taloudelliset ongelmat lapsiperheissä, mutta myös perheiden moniongelmaisuus. Edellä mainittuja teemoja käsitellään tarkemmin kirjallisuuskatsauksen tutkimuksellisessa osuudessa pääosin suomalaisen ja pohjoismaisen tutkimuksen näkökulmasta. Toisin sanoen etsitään vastauksia kysymyksiin, millaisia ovat ne lapsen normaalia kehitystä ja terveyttä vakavasti vaarantavat tekijät, jotka johtavat lastensuojelullisiin toimenpiteisiin ja kuinka haasteelliset kasvuolosuhteet vaikuttavat kasvavan lapsen kehitykseen ja tulevat näkyviksi lapsen arjessa ja elämässä? Tuloksissa ilmenee vahvasti haasteiden ylisukupolvisuus ja vaikeiden olosuhteiden vaikutus lasten kehitykseen, mielenterveyteen ja hyvinvointiin. Haastavat kasvuolosuhteet uhkaavat lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista terveyttä ja toimintakykyä.

Haasteellisista kasvuolosuhteista huolimatta lapsi voi kuitenkin selviytyä myöhemmässä elämässään myös hyvin. Lapsen hyvinvointia voivat tukea monet suojaavat tekijät, kuten muut perheenjäsenet, sukulaiset tai läheiset, ystävyysuhteet, myönteiset elinolot ja ympäristö. Myös oikea-aikainen tuki ja lapsen omat vahvuudet luovat lapselle mahdollisuuksia selviytyä haastavista olosuhteista huolimatta. Tärkeässä asemassa ovat myös ammattilais- ja viranomaisverkostot, joihin olisikin tulevaisuudessa myös yhteiskunnan näkökulmasta resursoitava enemmän määrärahoja. Ammattilaisten on myös tärkeää ymmärtää lasten haasteellisten kasvuolosuhteiden merkitys lapsen kasvuun, kehitykselle ja tulevaisuudelle. Merkityksellistä on ongelmien ylisukupolvisuuden katkaiseminen ja varhainen tuki, jonka tulisi olla matalalla kynnyksellä lasten ja perheiden saatavilla.

Asiasanat: lastensuojelun asiakasperheet, haastavat kasvuolosuhteet, päihderiippuvuus-, väkivalta ja mielenterveyden ongelmat lastensuojelun asiakasperheissä.

Sisällys

Tiivistelmä	1
1. JOHDANTO	3
2. LASTENSUOJELUN ASIAKASPERHEIDEN HAASTEET	4
2.1 Lapsiperheiden tukeminen ja lastensuojelu	4
2.2 Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojelun asiakkuuden alkaminen	6
2.3 Lapsen sijoitus ja huostaanotto	7
3. TUTKIELMAN TOTEUTUS JA AINEISTO	12
3.1 Tutkimuskysymykset	12
3.2 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä	12
4. LASTEN HAASTEELLISET KASVUOLOSUHTEET TUTKIMUKSESSA JA TEORIASSA	14
4.1 Väkivaltaisuus ja kaltoinkohtelu lapsiperheessä	15
4.2 Päihderiippuvuus lapsiperheessä	18
4.3 Mielen terveyden haasteet ja vähävaraisuus lapsiperheessä	21
5. JOHTOPÄÄTÖKSET	24
Lähteet:	29
LIITE: Aineiston haku eri tietokannoista	34

1. JOHDANTO

Tämän kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on syventyä tutkimaan tarkemmin sellaisia lapsen kasvuympäristön haasteita, jotka ovat johtaneet lastensuojelullisen huolen heräämiseen, sijoituksen tai huostaanoton uhkaan tai toteutumiseen. Kysymyksessä ovat siis lapsen ja perheen, mutta myös lastensuojelun näkökulmasta vaativimmat haasteet. Teoreettinen tieto ja tutkimus tarjoavat vastauksia siihen, minkälaisia haasteita lastensuojelun asiakasperheissä esiintyy. Erityisenä mielenkiinnon ja tutkimuksen kohteena on pohtia sitä, mitä nämä teoriasta nousevat haasteet tarkoittavat käytännössä lapsen elämässä. Katsauksessa erityinen huomio kohdistetaan lapsen kasvuympäristöön liittyviin haasteisiin, joten lapsen omasta toiminnasta nousevat lastensuojelullisten huolten syyt ovat osa-alueen laajuuden vuoksi rajattu kirjallisuuskatsauksen ulkopuolelle.

Opintoni ja kiinnostuksen kohteeni, kuten myös työni ovat jo vuosien ajan suuntautuneet lasten hyvinvointiin ja sen tukemiseen. Tämän vuoksi aihealueen pohtiminen lastensuojelun näkökulmasta tuntui luontevalta. Ennen kaikkea merkityksellistä on pohtia sitä, kuinka haasteet vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen, ymmärtää vaikeuksissa olevaa lasta. Asian tutkiminen ja keskeisen tutkimusaineiston kokoaminen on tärkeää, sillä esimerkiksi Kestilän (2016, 191-192) näkemyksen mukaan koulujen opettajien, kouluterveydenhuollon, varhaiskasvatuksen sekä äitiys- ja lastenneuvoloiden pitäisi pystyä entistä paremmin tunnistamaan ja ymmärtämään haasteellisissa kasvuolosuhteissa kasvavien lasten vaikea elämäntilanne sekä lastensuojelullisen tuen tarve mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ammattilaisilla on tarvittaessa oltava mahdollisuudet puuttua lapsen epävakaiseen kotitilanteeseen. Tämän kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on vastata tähän tarpeeseen. Sen tarkoituksena on lisätä tietoa ja ymmärtämystä lasten haastavista kasvuolosuhteista sekä niiden vaikutuksista kasvavan lapsen elämään.

Tämä kirjallisuuskatsaus perustuu pääasiallisesti suomalaiseseen ja pohjoismaiseen tutkimukseen. Kirjallisuuskatsauksen teoreettisessa osuudessa, luvussa kaksi, arvioidaan teorian ja tutkimuksen näkökulmasta sitä, minkä vuoksi lastensuojeluilmoituksia on tehty, tai minkälaisin perustein on päädytty lasten kiireelliseen sijoitukseen tai huostaanottoon. Keskeisimpiä näistä osa-alueista käsitellään tutkimuksen ja teorian valossa syvällisemmin kappaleessa neljä, jolloin lukijalle syntyy ymmärrys siitä, minkälainen merkitys näillä haasteilla on kasvavalle lapselle. Osio tekee näkyväksi myös sitä, kuinka lapsi oirehtii haasteellisen perhe-elämän keskellä.

Lastensuojelulaissa (Lastensuojelulaki 417/2007, 6 §) luvussa yksi pykälässä kuusi alle 18-vuotiasta pidetään lapsena ja 18-24-vuotiasta nuorena. Noudatan tässä kirjallisuuskatsauksessa samaa jaottelua, eli alle 18-vuotiaasta puhutaan lapsena. Myös kirjallisuuskatsauksessa esitellyt lastensuojelulliset toimenpiteet liittyvät pääosin alle 18-vuotiaisiin lapsiin ja heidän perheisiinsä.

2. LASTENSUOJELUN ASIAKASPERHEIDEN HAASTEET

Kirjallisuuskatsauksen teoreettisessa osuudessa käsitellään tarkemmin lastensuojelun prosessia. Luvussa kuvataan teorian ja tutkimuksen kautta niitä syitä, jotka ovat lastensuojeluilmoitusten, lastensuojelun asiakkuuden alkamisen, kiireellisten sijoitusten ja huostaanoton taustalla. Luvussa avataan myös tarkemmin lastensuojeluun liittyviä keskeisiä käsitteitä, joita ovat lastensuojeluilmoitus, lastensuojelun asiakkuuden alkaminen, avohuollon tukitoimi, kiireellinen sijoitus ja huostaanotto. Aineistosta esiin nousevia keskeisiä osa alueita ja lapsiperheiden haasteita käsitellään tarkemmin kirjallisuuskatsauksen tutkimuksellisessa osiossa luvussa neljä.

2.1 Lapsiperheiden tukeminen ja lastensuojelu

Kirjallisuuskatsauksen otsikossa puhutaan lapsen haasteellisista kasvuolosuhteista. Mitä käsitteellä ”haasteelliset kasvuolosuhteet” tarkoitetaan? Vastauksia voidaan etsiä sekä lastensuojelulaista (13.4.2007/417), että laista lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (8.2.2019/190).

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) luvussa yksi, pykälässä 2 § todetaan, että ”*ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla*”. Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta käsittelevässä laissa (8.2.2019/190) luvussa yksi, pykälässä 1 § käsitellään lapsen huoltoa seuraavasti:

”Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatus sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.”

Edellä mainittujen lakien perusteella on mahdollista todeta, että lapsen haastavat kasvuolosuhteet tarkoittavat vakavia puutteita edellä mainituilla osa-alueilla. Laissa korostuvat etenkin fyysisesti, psyykkisesti sekä sosiaalisesti turvallinen kasvuympäristö.

Lastensuojelulain (13.4.2007/417) luvussa yksi, pykälissä 2§, 3 § ja 4 § todetaan, että lasten ja perheiden kanssa toimivien viranomaisten velvollisuutena on tukea vanhempia ja huoltajia heidän kasvatustehtävässään. Perheelle on tarjottava apua ja tukea riittävän varhaisessa vaiheessa. Tarvittaessa perhe ja lapsi on ohjattava lastensuojelun piiriin ja järjestettävä heille heidän tarvitsemiaan tukitoimia. Tilanteen niin vaatiessa lapsi tulee lain säätämin edellytyksin sijoittaa kodin ulkopuolelle. Kunnat järjestävät myös ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe eivät ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevän lastensuojelun toimenpitein on mahdollista edistää ja turvata lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia. Sen turvin on mahdollista tukea myös vanhemmuutta. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan tukea ja erityistä tukea, jota voidaan tarjota esimerkiksi kouluissa, nuorisotyössä, varhaiskasvatuksessa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa. Lastensuojelussa pyritään ensisijaisesti tarjoamaan avohuollon palveluita.

Lastensuojelun periaatteena on lapsen kehityksen ja terveyden turvaaminen sekä sitä vaarantavien tekijöiden poistaminen. Lastensuojelu perustuu lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen. Perheiden tilanteet voivat olla moninaisia: joskus riittää lyhyt tilapäinen apu, joskus taas tarvitaan toimia hyvinvoinnin kaikilla ulottuvuuksilla, läpi lapsuuden. Lastensuojelutarpeen taustalla voi olla tavallisia elämänkriisejä, mutta myös poikkeuksellisen koettelevia oloja ja vaativia tilanteita. Perhettä voivat koetella myös parisuhteessa, lapsuudessa ja vanhemmuudessa tapahtuneet muutokset, kuten yksilölliset tai perhekohtaiset tarpeet ja niiden huomioiminen. Haasteita voivat aiheuttaa myös perheessä esiintyvät tilapäiset kriisitilanteet tai uupumus. Kun vanhemmat kärsivät suuresta ja monimuotoisesta kuormittuneisuudesta, vanhemmuuden stressiä tulee helpottaa. Lastensuojelu pystyykin tarjoamaan esimerkiksi konkreettista apua ja tukea inhimillisyyttä ja arvokkuutta osoittavalla tavalla. (Bardy 2013, 73-74; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021a.)

2.2 Lastensuojeluilmoitus ja lastensuojelun asiakkuuden alkaminen

Lastensuojelun asiakkuus on lastensuojeluilmoituksesta liikkeelle lähtevä prosessi. Monilla virkamiehillä, terveydenhuollon-, opetus-, tai kasvatusalan ammattilaisilla tai työssään muutoin lapsia tai lapsiperheitä kohtaavilla on velvollisuus viipymättä ilmoittaa kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat työtehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät mahdollista lastensuojelun tarpeen selvittämistä (Lastensuojelulaki 417/2007, 25 §). Edellä mainituilla ammattilais- ja virkamiesryhmillä on velvollisuus tehdä lastensuojeluilmoitus vaitiolovelvollisuudesta huolimatta. Kuitenkin kuka tahansa, myös ilman ilmoitusvelvollisuutta, voi tehdä lastensuojeluilmoituksen. Ilmoituksen voivat tehdä lapsi itse, lapsen vanhemmat, naapuri tai joku muu henkilö tai läheinen, joka on huolissaan lapsen hyvinvoinnista ja turvallisista kasvuolosuhteista. Lastensuojeluilmoitus tehdään ensisijaisesti lapsen asuinkunnan sosiaalitoimistoon esimerkiksi puhelimitse tai kirjallisesti lomakkeella. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021b.)

Lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen arvioidaan välittömästi, onko lastensuojelun tarve kiireellinen. Tarvittaessa on toimittava välittömästi. Lisäksi on toteutettava sosiaalihuoltolain (30.12.2014/1301) luvun neljä, pykälän 36 § mukainen palvelutarpeen arviointi, ellei sen tekemistä todeta ilmeisen tarpeettomaksi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021c.) Lastensuojeluasiakkuus voi alkaa seuraavissa tilanteissa: 1) lastensuojeluasian vireille tulon johdosta katsotaan aiheelliseksi ryhtyä kiireellisiin toimiin lapsen terveyden ja kehityksen turvaamiseksi, 2) lapselle tai hänen perheelleen annetaan lastensuojelulaissa tarkoitettuja palveluja tai muuta tukea ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista, 3) sosiaalityöntekijä palvelutarpeen arvioinnin perusteella toteaa lapsen kasvuolosuhteiden vaarantavan lapsen terveyttä tai kehitystä, 4) lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa omaa terveyttään ja kehitystään. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021d.) Lastensuojeluilmoitus ei siis aina tarkoita lastensuojelun asiakkuuden alkamista. Perheen on mahdollista saada myös esimerkiksi sosiaalihuoltolain perusteella tarvitsemaansa tukea ja ohjausta omien voimavarojen käytössä. Lain turvin on mahdollista tukea myös perheen keskinäisiä vuorovaikutussuhteita, sekä tarjota kotiapua ja perhetyön voimavaroja arjen helpottamiseksi. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301/18 § ja 19 §; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020, 24.)

Minkälaisia ovat ne syyt, joiden vuoksi lastensuojeluilmoituksia tehdään? Rajala, Heino, ja Forsell (2016, 22) ovat esittäneet Terveyden ja hyvinvointilaitoksen työpaperissa selvityksen ja ehdotuksen

lastensuojeluasian syyluokituksesta. Työpaperissa käsitellään muun muassa Espoossa syksyllä 2015 kahden kuukauden aikana tehtyjä lastensuojeluilmoituksia. Ajanjakson aikana lastensuojeluilmoituksia tehtiin 1243 kappaletta. Lastensuojeluilmoituksista 61 prosenttia merkittiin pääluokkaan hoito ja huolenpito. Hoito ja huolenpito alaluokkiin kuuluivat puolestaan kasvatuksesta vastaavan ”*psykkinen terveydentila, kasvatuksesta vastaavan fyysinen terveydentila, lapsen tarpeisiin vastaaminen, kasvatuksesta vastaavan päihteiden käyttö, kasvatuksesta vastaavan muu riippuvuus, väkivalta perheessä, huoltajuus- tai tapaamisoikeuskiista, lapseen kohdistuva väkivalta, kasvatuksesta vastaavan lainvastainen toiminta, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, lapseen kohdistuva henkinen väkivalta, lapsen fyysinen pahoinpitely ja perheristiriidat.*”

Lastensuojeluilmoituksia kirjattiin hoito ja huolenpitopääluokasta eniten 1) *väkivalta perheessä* alaluokkaan. Toiseksi eniten kirjattiin ilmoituksia kasvatuksesta vastaavan 2) *päihteiden käyttö* alaluokkaan. Kolmanneksi eniten ilmoituksista kirjattiin kasvatuksesta vastaavan 3) *psykkinen terveydentila* alaluokkaan. Samasta lapsesta oli voitu tehdä useita ilmoituksia. Kun lastensuojeluasiakkuuden alkamisen syytä tarkasteltiin yksityiskohtaisemmin, asiakkuuden alkamisen syyksi kirjattiin useimmiten kasvatuksesta vastaavan 1) *psykkinen terveydentila*, 2) *lapsen tarpeisiin vastaaminen* sekä 3) *perheristiriidat*. (Rajala ym. 2016, 23, 25.)

2.3 Lapsen sijoitus ja huostaanotto

Suomalaisessa lastensuojelujärjestelmässä lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle kolmella eri viranomaispäätöksellä, jotka ovat:

- 1) avohuollon tukitoimi,
- 2) kiireellinen sijoitus,
- 3) huostaanotto, joka on edelleen jaettavissa osapuolten kanssa yhdessä sovittuun sekä tahdonvastaiseen huostaanottoon. (Lamponen 2018, 127.)

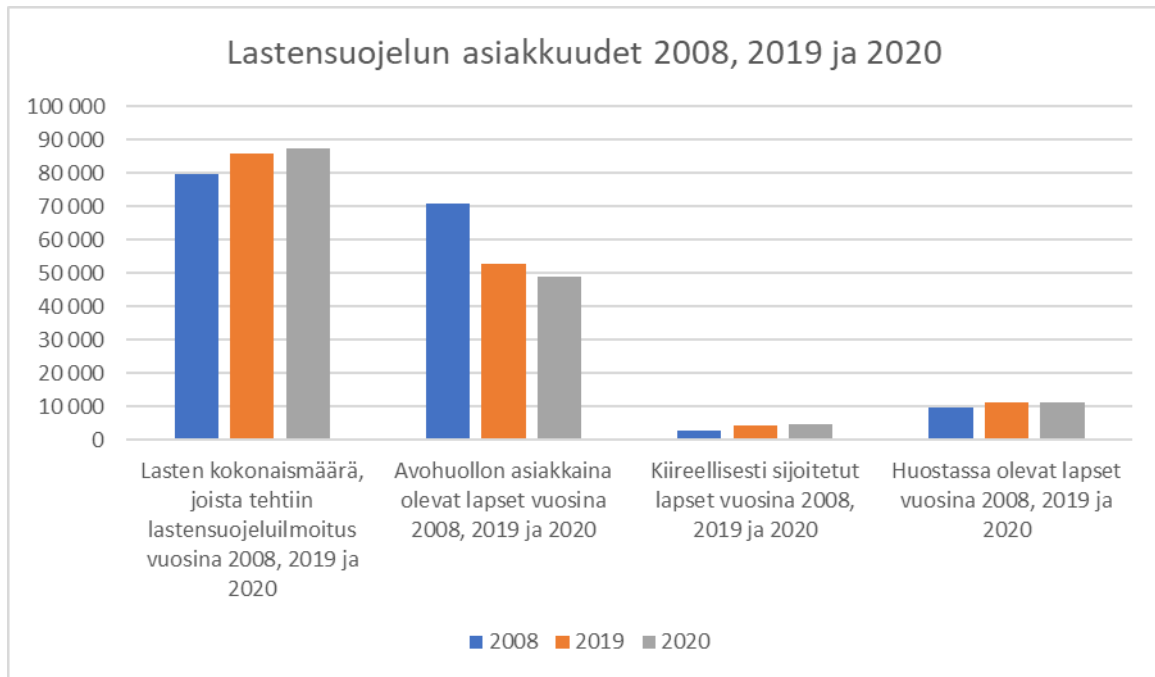
Lapselle voidaan järjestää avohuollon tukitoimena tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa. Avohuollon tukitoimena on mahdollista järjestää myös laitoshuoltoa, johon lapsi voi osallistua joko yksin tai yhdessä oman vanhempansa, huoltajansa tai muun hänen hoidostaan ja kasvatuksesta vastaavan läheisen kanssa. Sijoitusta ei kuitenkaan voi toteuttaa ilman lapsen

huoltajan tai 12 vuotta täyttäneen lapsen suostumusta. Sijoitusta hyödynnetään lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi sekä kuntouttamiseksi. Syynä voi olla myös lapsen huolenpidon järjestäminen väliaikaisesti esimerkiksi huoltajan tai muun lapsen kasvatuksesta ja hoidosta vastaavan läheisen sairauden vuoksi. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021e, 25.)

Kiireellisellä sijoituksella tarkoitetaan lapsen sijoittamista väliaikaisesti kodin ulkopuolelle. Se sijoittuu interventiona avohuollon sijoituksen ja huostaanoton välimaastoon. Se kuuluu lastensuojelun viimesijaisiin toimenpiteisiin. Sen kestolle asetettu aikaraja on 30 vuorokautta, mutta tarpeen vaatiessa sitä voidaan edelleen jatkaa toiset 30 vuorokautta. Kiireellisen sijoituksen perustelut ovat yhteneväiset huostaanottopäätöksen kriteeristön kanssa. Niillä on kuitenkin myös eroavaisuuksia. Kiireelliseen sijoitukseen ryhdyttäessä lapsen tilanne vaatii akuuttia tilanearviota ja puuttumista. Lapsi on yleensä välittömässä ja vakavassa vaarassa. Koska toimenpiteelle on leimallista kiireellisyys, ei kiireelliseen sijoitukseen liittyvää päätöstä ole mahdollista valmistella samalla tavoin, kuin huostaanottopäätöstä. Vasta kiireellisen sijoituksen toteuttamisen jälkeen on mahdollista aloittaa lapsen tilanteen tarkempi selvitys sekä tarvittaessa huostaanoton valmisteluprosessi. (Lamponen 2018, 127-128.)

Vuonna 2019 Suomessa oli Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen 01.07.2020 julkaiseman tilastoraportin mukaan kiireellisesti sijoitettuja, huostassa olevia tai muuten sijoitettuja lapsia enemmän, kuin koskaan aiemmin (Kuviossa yksi vertailtu vuosia 2008, 2019 ja 2020). Vuonna 2019 lastensuojeluilmoitus tehtiin 85746 lapsesta. Samana vuonna sijoitettiin kiireellisesti 4522 lasta. Huostassa olleiden lasten määrä oli 11178 lasta. Kodin ulkopuolelle oli vuoden 2019 aikana sijoitettuna yhteensä 18928 lasta. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli puolestaan 52858 lasta vuonna 2019. (Findikaattori 2021; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020.)

Vuoden 2020 lastensuojelun tunnusluvut pysyivät lähestulkoon samoina, kuin vuonna 2019. Vuonna 2020 tehtiin lastensuojeluilmoitus yhteensä 87233 lapsesta. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 48 802 lasta. Vuonna 2020 kiireellisesti sijoitettiin 4662 lasta ja uusia huostaanottoja toteutettiin vuoden aikana 1688. Huostassa olleiden lasten määrä vuonna 2020 oli 11386, joka pysyi lähestulkoon vuoden 2019 tasolla. Erityisesti tahdonvastaiset hallinto-oikeuden vahvistamat huostaanotot vähentyivät vuonna 2020. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021f.)

Kuvio 1. Lastensuojeluasiakkuuden muutokset vuosina 2008, 2019 ja 2020. Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 2-9; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020; Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021f.

Joskus lapsiperheiden haastavan tilanteen vuoksi päädytään lasten huostaanottoon. Lapsen kasvuympäristöön liittyvät huostaanoton perusteet esitetään lastensuojelulain (Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §) luvussa yhdeksän, pykälässä 40 § seuraavasti:

”Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä.”

Huostaanotto on yksi tapa järjestää lapsen hoito ja kasvatusta silloin, jos vanhemmat eivät halua tai pysty ottamaan lapsen kasvatusta yhteiskunnan hyväksymällä tavalla. Huostaanotto on toimenpiteenä erityisesti lastensuojelulakiin perustuva, joka asettaa kriteerit huostaanotolle sekä määrittää päätöksen tekoa. Samalla se kytkee huostaanoton sitä seuraavaan sijaishuoltoon. Huostaanottopäätös muuttaa ja rajoittaa vanhempien asemaa lastensa kasvattajana ja lapsen koti siirtyy vanhempien kodista, tai jostakin muusta kodista sijaishuoltoon. Sen tavoitteena on edistää lapsen etua ja oikeuksia. Huostaanotto on yleensä viimeinen jäljellä oleva toimenpide perheen vaikeassa tilanteessa ja siihen ryhdytään, kun muut toimenpiteet ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Huostaanotto toteutetaan toistaiseksi, sillä lopullisena tavoitteena on pyrkimys perheen yhdistämiseen. Huostaanotto kestää kuitenkin monesti käytännössä useita vuosia.

Huostaanotto tulee tarpeelliseksi silloin, jos lapsi on joutunut kohtaamaan perheessään esimerkiksi *väkivaltaa, laiminlyöntiä tai vaikeita perheristiriitoja*. (Pösö 2018, 8, 10, 12, 16, 20, 21.)

Hiitola ja Heinonen (2009, 46-48, 49, 53, 62, 64) toteavat Terveiden ja hyvinvointilaitokselle toteuttamassaan raportissa, että *väkivalta* oli *päihteiden käytön* ohella vuoden 2008 hallinto-oikeuden ratkaisujen perusteella yleisin syyperuste huostaanottojen taustalla. Yleisimmät asiakirjoissa mainitut syyt huostaanotolle olivat lasten ja/tai vanhempien *päihteidenkäyttö (63 %)*, *väkivaltaisuus tai väkivallan kokemus (63 %)* sekä *mielenterveysongelmat (57 %)*. Suurin yksittäinen äiteihin liittyvä huostaanoton syy oli *äidin alkoholinkäyttö*, kun taas merkittävin isiin liittyvä yksittäinen syytekijä oli *isän väkivaltaisuus*. Huostaanoton syy oli huostaanottohakemuksissa ja oikeuden päätöksissä useimmin liitetty äitiin (64% päätöksistä) Isään liittyviä syitä oli päätöksiin kirjattu vain 31 %. Äitien ja isien välinen ero on selitettävissä sillä, että äiti oli huomattavasti isää useammin lapsen lähivanhempi tai toimi lapsen yksinhuoltajana. Perheiden kohdalla ongelmien kasautuminen johti lopulta avuntarpeeseen. Vuoden 2008 lastensuojelun asiakkuuksien määriä tarkastellaan tarkemmin kuviossa yksi.

Terveiden ja hyvinvointilaitoksen HuosTa-hankkeen raportissa pohditaan sitä, *”minkälaisia lasten arki ja elämäntilanne ovat, ja millaisia ovat ne lasten terveyttä tai kehitystä vakavasti vaarantavat tekijät, jotka kytkeytyvät lasten sijoituksen ja huostaanoton uhkaan tai toteutumiseen”* (Heino ym. 2016, 6). Heino ym. (2016, 67) toteavat, että lasten sijoitusten taustalla vaikuttivat usein perheen tai vanhempien (erillään) asumiseen liittyvät tekijät sekä perheen *taloudelliset vaikeudet*. Vaikeuksia esiintyi myös työssäkäyvillä perheillä, sillä myös vanhempien työhön tai työaikoihin liittyvät haasteet vaikuttivat sijoitusten toteutumiseen.

Suurin osa sijoitettujen lasten vanhemmista koki olevansa uupuneita. Jopa yli puolet lapsista asui perheissä, joissa vanhempien uupumus oli johtanut lapsen sijoitukseen. Vanhemmat kokivat myös osaamattomuutta suhteessa vanhemmuustaitoihin, joka näkyi muun muassa sopimattomina kasvatustyyleinä tai lapsen tarpeiden suoranaisten laiminlyöntinä. Perhesuhteisiin liittyen perheissä esiintyi *uusperheiden välisiä ristiriitoja, lasta repiviä huolto- ja asumisriitoja sekä perheväkivaltaa tai sen uhkaa*. Vanhemmilla esiintyi myös *mielenterveyteen liittyviä haasteita ja päihteiden käyttöä*. (Heino ym. 2016, 7, 54, 60, 70.) Myös Holmilan ym. (2013, 43) mukaan lasten sijoitusten taustalla näkyivät yhä selvemmin etenkin *äitien päihdeongelmat*. Heino ym. (2016, 7, 54, 60, 70) jatkavat edelleen, että sijoitettujen lasten perheissä oli esiintynyt myös vankeustuomioita, itsemurhayrityksiä ja kuolemia. Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä oli tapahtunut myös

monia muutoksia ja sijoitus kodin ulkopuolelle tarkoitti taas uusia muutoksia esimerkiksi lapsen perhesuhteissa ja asuinympäristössä.

Flyktin, Punamäen ja Pösön (2020, 296-297) artikkelin mukaan aivan pienten vauvojen kohdalla erityisesti *vauvan huolenpidon puutteet* olivat johtaneet huostaanottoon. Pienten lasten kohdalla tämä on merkityksellistä, jotta lapsen kiintymyssuhteen kehitys on mahdollista turvata silloin, kun se on herkimmillään. Pienten vauvojen huostaanottojen taustalla on pääosin esiintynyt äidin tai molempien vanhempien *päihteiden käyttöä* sekä *mielenterveyden ongelmia*, jotka ovat kytkeytyneet lapsen hoitoon ja arjen hallintaan liittyviin ongelmiin. Myös Hiltunen (2015, 78) ja Lamponen (2018, 131) toteavat, että erityisesti pienten lasten kohdalla lastensuojelullisiin toimenpiteisiin johtaneet syyt ovat liittyneet vanhempien *päihteiden käyttöön, mielenterveyden ongelmiin, perheväkivaltaan sekä vanhemmuuden ongelmiin*.

Yhteiskunnallinen huono-osaisuus vaikuttaa Heinon ym. (2016, 61, 65-67, 104) mukaan kasautuvan erityisesti pienten lasten perheisiin: ”mitä nuorempi lapsi on, sitä köyhempi ja huono-osaisempi on perhe”. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että ennen kouluikää sijoitettujen lasten äideistä joka neljäs oli jäänyt eläkkeellä tai sairasti pitkäaikaisesti. Joka viides äiti oli puolestaan työtön. Teini-ikässä sijoitettujen lasten vanhempien koulutustaso oli useammin korkeampi ja sijoittuminen työelämään vakiintuneempaa, joka näyttäytyi parempana taloudellisena tilanteena. Pienten sijoitettujen lasten perheistä puolestaan jopa 70 % oli saanut toimeentulotukea, jonka vuoksi perheiden taloudellinen tilanne arvioitiin huonoksi. Sijoitettujen lasten *köyhyys* on siis tosiasia. Edellä esitetyn tutkimustiedon ja tilastojen perusteella on mahdollista nostaa esiin seuraavia keskeisiä osa-alueita ja käsitteitä:

Lastensuojeluilmoitusten keskeisimmät perusteet	<ul style="list-style-type: none"> • Väkivalta perheessä, • kasvatuksesta vastaavan päihteiden käyttö, • kasvatuksesta vastaavan psyykkinen terveydentila.
Lastensuojelun alkamisen asiakkuuden keskeisimmät perusteet	<ul style="list-style-type: none"> • Perheenjäsenten psyykkinen terveydentila, • lapsen tarpeisiin vastaamisen puutteet, • perheristiriidat.
Lasten sijoitusten sekä huostaanoton keskeisimmät perusteet	<ul style="list-style-type: none"> • Lasten ja/tai vanhempien päihteidenkäyttö, • väkivaltaisuus tai väkivallan kokemus, • mielenterveyden haasteet, • perheen taloudelliset haasteet.

Taulukko 2: Lastensuojelullisten toimenpiteiden keskeisimmät syyt.

Keskeisiksi tutkittaviksi käsitteiksi nousevat siis *väkivalta perheessä, kasvatuksesta vastaavan/vastaavien päihteiden käyttö, kasvatuksesta vastaavan mielenterveyden haasteet sekä taloudelliset ongelmat*. Luvussa neljä keskeisiä osa-alueita ja käsitteitä käsitellään yksityiskohtaisemmin lapsen ja perheen näkökulmasta.

3. TUTKIELMAN TOTEUTUS JA AINEISTO

3.1 Tutkimuskysymykset

1. Millaisia ovat ne lapsen normaalia kehitystä ja terveyttä vakavasti vaarantavat tekijät, jotka johtavat lastensuojelullisen huolen heräämiseen, äärimmillään lapsen sijoituksen ja huostaanoton uhkaan tai toteutumiseen?
2. Kuinka ne vaikuttavat kasvavan lapsen kehitykseen ja tulevat näkyviksi lapsen arjessa ja elämässä?

3.2 Kirjallisuuskatsaus tutkimusmenetelmänä

Tutkimusten sekä opinnäytetöiden tekemiseen liittyy olennaisesti kirjallisuuskatsauksen toteuttaminen. Kirjallisuuskatsauksen avulla tutkija pyrkii osoittamaan tekeillä olevan tutkimuksen yhteydet aiempiin tutkimuksiin. Tutkimusongelmat ja mahdolliset hypoteesit perustuvat aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta seulottuihin tietoihin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 252.)

Kirjallisuuskatsaus voi olla jo itsessään tutkimus. Se on jo tehokas väline syventää tietoa asioista, joista on jo olemassa valmista tutkittua tietoa ja tuloksia. Kirjallisuuskatsauksen toteuttamiseen soveltuu aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Tutkijalla saattaa olla käsiteltävänä suuri määrä erilaisia tutkimuksia, joista tutkimusongelman kannalta olennainen tieto tulee koota ja tiivistää. Sisällönanalyysi auttaa tällöin luokittelurungon rakentamisessa, joka puolestaan mahdollistaa aineiston tiivistämisen. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 123.)

Kirjallisuuskatsauksia on mahdollista tehdä erilaisiin tarkoituksiin, jonka vuoksi katsaukset ovat jaettavissa vähintään kolmeen eri päätyyppiin. Näitä ovat 1) kuvailevat katsaukset, 2) systemaattiset katsaukset sekä 3) laadullinen metasynteesi ja määrällinen meta-analyysi. Vaikka katsaustyypeissä on samankaltaisuutta, ne silti eroavat hienoisesti toisistaan. Niissä jokaisessa esiintyy omanlaisiaan

näkökulmia, joiden perusteella ne on mahdollista erottaa toisistaan. Yhteistä erilaisille kirjallisuuskatsaustyypeille on samankaltaiset vaiheet, joita ovat 1) tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusongelman määrittäminen, 2) kirjallisuushaun toteuttaminen ja käytettävän aineiston valinta, 3) tutkimusten arviointi, 4) aineiston analyysi ja synteesi, 5) tulosten raportointi. (Niela-Vilen & Hamari 2016, 3; Suhonen, Axelin & Stolt 2016, 8-9, 14.)

Tuomen ja Sarajärven (2012, 92) sisällön analyysiin liittyvää näkemystä mukailien aineiston käsittely on edennyt seuraavasti:

1. Päätä, mikä aineistossa kiinnostaa. Käytännössä tämä on tarkoittanut sitä, että aineistosta on etsitty ja nostettu niitä näkökulmia, jotka vastaavat tutkimuskysymyksiin.
2. Käydään läpi aineisto ja merkitään sieltä ne asiat, jotka vastaavat tutkimuskysymykseen. Kaikki muu jää kirjallisuuskatsauksen ulkopuolelle.
3. Kootaan tutkimuskysymykseen vastaava aineisto yhteen ja luokitellaan tai teemoitellaan se.
4. Kirjoitetaan yhteenveto.

Tässä kirjallisuuskatsauksessa suurin painoarvo annettiin Jydokin kirjastopalvelujen kautta tehdyille hakuille. Jydokin kautta oli mahdollista tehdä sekä suomalaisia, että kansainvälisiä hakuja. Aineistohakuja toteutettiin myös Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan avoimen julkaisuarkiston hakupalvelun Julkarin kautta, Arto-tietokannasta, sekä Kyyti Finna-kirjastotietokannasta. Arto-tietokannassa haasteeksi muodostui se, että se tarjosi hyvinkin iäkkäitä artikkeleita, joten ne ovat jääneet kokonaan tarkastelun ulkopuolelle. Aiheeseen liittyviä artikkeleita etsittiin myös Januksen artikkelikokoelmista.

Kirjallisuuskatsaukseen haettiin *vertaisarvioituja ja kokonaisuudessaan saatavilla olevia* artikkeleita. Aikahaarukaksi asetettiin vuodet *2010-2021*, jotta käytettävä aineisto olisi mahdollisimman ajantasaista. Kirjallisuuskatsaukseen päätyi vain yksi vanhempi tutkimus, jota oli hyödynnetty toistuvasti lähdeaineistona uudemmissa tutkimuksissa. Kieliksi rajattiin *englanti ja suomi*. Eräänä merkittävänä rajauksena työssä oli myös se, että *haut koskivat pääosin aiheeseen liittyviä lisensoitettuja ja väitöskirjoja*. Mielenkiintoinen piirre työskentelyssä oli se, että toteutetut haut eivät aina itsessään tarjonneet kaikkein mielenkiintoisinta aineistoa. Tietojen haussa auttoivat lähdeluetteloitten hyödyntäminen ja huolellinen tutkiminen, joiden kautta oli mahdollista löytää ja käsitellä useita kiinnostavia tutkimuksia ja alkuperäisiä lähteitä kirjallisuuskatsauksessa.

Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että käytössä olleet hakusanat eivät itsessään olleet aina onnistuneita.

Merkityksellistä aineiston valinnassa oli se, että se vastasi tutkimuskysymykseen. Poissulkukriteeriksi muodostui siis se, että aineisto ei vastannut tutkimuskysymykseen tai se ei käsitellyt aihealuetta suomalaisen lastensuojelun näkökulmasta. Aineiston hakua esitellään tarkemmin työn liitteessä. Huomioitavaa on, että samat lähteet ovat voineet toistua useammalla eri hakusanayhdistelmällä. Yhteensä kirjallisuuskatsaukseen valikoitui 32 aihealueeseen liittyvää tutkimusta, teosta tai artikkelikokoelmaa. Aineistoa haettiin seuraavilla hakusanoilla:

Hakusanat	Tietokanta	Osumat	Valitut
huostaanotto and väkivalta/ huostaanotto 2010/2015/2019	Jydok	2	1
	Julkari	15	4
lastensuojelu and väkivalta	Jydok	32	1
	Janus	Januksen arkistot	1
lastensuojelu and kaltoinkohtelu	Jydok	22	1
lapsiperhe and väkivalta	Jydok	48	3
lastensuojelu and päihitteet Päihitteet lapsiperheissä	Jydok	14	3
	Janus	65	1
lapsiperhe and päihitteet	Jydok	38	2
lapsiperheet and köyhyys	Jydok	12	1
lapsiperhe and mielenterveys	Jydok	17	4
Lähdeluettelot ja muu kirjallisuus			14

4. LASTEN HAASTEELLISET KASVUOLosuhteet Tutkimuksessa ja Teoriassa

Kirjallisuuskatsauksen toisessa, eli teoreettisessa osiossa käsiteltiin lastensuojelun prosessia. Luvussa etsittiin teoreettisesta tiedosta niitä syitä, jotka ovat lastensuojeluilmoitusten, lastensuojelun asiakkuuden alkamisen, kiireellisten sijoitusten ja huostaanoton taustalla. *Keskeisiksi tutkittaviksi syiksi ja käsitteiksi nousivat 1) väkivalta-, 2) kasvatuksesta vastaavan/vastaavien päihitteiden käyttö-, 3) kasvatuksesta vastaavan mielenterveyden haasteet-, sekä 4) taloudelliset*

ongelmat lapsiperheessä. Näistä eniten huolta herättivät sekä väkivalta, että päihderiippuvuus lapsiperheissä. Seuraavissa luvuissa osa-alueita käsitellään yksityiskohtaisemmin lapsen ja perheen näkökulmasta.

4.1 Väkivaltaisuus ja kaltoinkohtelu lapsiperheessä

Lapsen kaltoinkohtelulla tarkoitetaan lapsen perustarpeiden laiminlyöntiä ja puutteellista huolenpitoa, johon saattaa liittyä fyysistä väkivaltaa, seksuaalista hyväksikäyttöä tai lapselle sepitetty (Münchenhausen by proxy) tai aiheutettu sairaus ja näiden yhdistelmä. Kaltoinkohtelu uhkaa lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista terveyttä ja toimintakykyä. Voidaan puhua myös kaltoinkohtelun ”periytyvyydestä”, jolla tarkoitetaan lapsena koetun kaltoinkohtelun vaikutuksia kykyyn toimia itse vanhempana. (Lääkäriliitto 2021.)

Lapsen kaltoinkohtelua voi esiintyä kaikenlaisissa perheissä. Kaltoinkohtelun riskiä lisäävät vanhempien päihteiden käyttö, mielenterveyden haasteet, parisuhdeväkivalta sekä perheen sosiaaliset ja taloudelliset vaikeudet. Taustalla voi esiintyä myös syrjäytymistä sosiaalisista suhteista, omia väkivaltaan ja kaltoinkohteluun liittyviä kokemuksia lapsuudesta, parisuhdeväkivaltaa, liian varhainen vanhemmuus tai vakavat puutteet vanhemmuustaidoissa. Moniongelmaisuudesta voidaan puhua silloin, kun perheissä kaikki edellä mainitut osatekijät esiintyvät samaan aikaan. Toisaalta lapseen itseensä liittyvät ominaisuudet saattavat lisätä riskejä joutua kaltoinkohtelun uhriksi. Tällaisia ovat lapsen käytöshäiriöt, sairaudet tai vammat. Ne eivät kuitenkaan yksinään selitä sitä, että lapsi joutuu kaltoinkohtelun uhriksi. Sen taustalla ovat perheen ja sen yksilöiden lisäksi eri yhteisöt ja koko yhteiskunta arvoineen, kulttuureineen ja lakeineen. (Kaltiala-Heino 2012, 171; Lääkäriliitto 2021; Söderholm & Politi 2012, 84-87.)

Hentilä ym. (2010) ovat omassa tutkimuksessaan tutkineet vanhempien näkökulmasta niitä syitä, jotka olivat johtaneet lapsen väkivaltaiseen kohteluun. Tutkimuksessa todettiin, että vanhemman väkivaltaisen käyttäytymisen laukaisevat tekijät ovat lopulta hyvin tavallisia, jokapäiväiseen arkeen liittyviä ilmiöitä. Ne voivat liittyä esimerkiksi lapsen kehitystason mukaiseen käyttäytymiseen. Esimerkiksi lapsen tottelemattomuus voidaan nähdä kehittyvän lapsen ”perusominaisuutena”. Vanhempien kuvaamat tilanteet ovat jaettavissa kolmeen eri ryhmään. Ensimmäisessä kategoriassa lapsen kohdistuvan väkivallan syiksi nousivat *lapsen oma käyttäytyminen tai ominaisuudet*. Tällä tarkoitettiin käytännössä esimerkiksi lapsen uhmakkuutta, kiukuttelua, toisen satuttamista tai

muuta huonoa käytöstä, joita vanhemmat lopulta päätyivät ratkaisemaan väkivaltaisoin keinoin. Käytännössä tämä tarkoitti esimerkiksi huutamista, kiroilemista, lapsen haukkumista tai lapseen kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa. Toiseksi myös *vanhemman oma jaksamattomuus, voimattomuus, kaaos ja masennus* heijastuivat lapseen kohdistuvana väkivaltaisuuksena. Kolmanneksi joissakin tilanteissa *vaaratilanteen estäminen*, kuten esimerkiksi lapsen karkaaminen parkkipaikalla tai *arjen sujumattomuus* johtivat vanhemman väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Monesti väkivaltatilanteissa näkyi ongelmien kasautuminen. (Hentilä ym. 2010, 270-272.)

Lapsen ensimmäiset elinvuodet ovat lapsen kehityksen näkökulmasta erityisen haavoittuvaa aikaa. Etenkin varhaisina elinvuosina koettu kaltoinkohtelu on vakava riskitekijä lapsen hyvinvoinnille ja kehitykselle, joka saattaa altistaa myös myöhemmässä elämässä tapahtuvalle kaltoinkohtelulle. (Karhuvaara, Kaitue & Ruuhilahti 2013, 24.) Etenkin vauvoilla ja taaperoikäisillä reaktiot traumaattisiin kokemuksiin, kuten väkivaltaan, ovat vielä kokonaisvaltaisia, koska säätelykeinoja on vielä niukasti eikä kieltä vielä ole. Pienillä lapsilla traumatisoituminen voi ilmetä itkuisuutena, takertuvaisuutena, syömisen häiriönä, unihäiriönä, somaattisina oireina, kuten kipuiluna. Myös opituissa taidoissa voi esiintyä taantumista. (Haravuori, Marttunen & Viheriälä 2017, 94.)

Hieman isommilla lapsilla esiintyy edelleen samankaltaisia ongelmia, jolloin lapsen kokema väkivalta ja kaltoinkohtelu saattavat ilmetä esimerkiksi kognitiivisessa kehityksessä oppimisvaikeuksina, kuten päättelykyvyn ja tarkkaavaisuuden ongelmina, jotka näkyvät esimerkiksi koulumenestyksen heikkoutena. Kaltoinkohtelua kokeneilla lapsilla esiintyy myös kasvun hidastumaa sekä kehityksen viivästyksiä. Näihin liittyvät esimerkiksi eri ikävaiheiden kehityshaasteiden, kuten kielen kehityksen, läpikäyntiin liittyvät ongelmat. Käytösoireisiin liittyvät esimerkiksi kiukku- tai raivokohtaukset sekä sosiaalisiin suhteisiin liittyvät haasteet, kuten aggressiivinen vuorovaikutus toveripiirissä. Tämä saattaa osaltaan johtaa ulkopuolisuuden kokemuksiin. Lapsilla esiintyy myös psyykkistä oireilua ja stressireaktioita, joihin kuuluvat eroahdistus, itkuisuus, keskittymishäiriöt sekä erilaiset pelkotilat. Fyysinen väkivalta voi näkyä myös esimerkiksi epämääräisenä onnettomuusalttiutena, kuten palovammoina, mustelmina tai hiusten irtoamisena. Vanhemman ja lapsen keskinäisessä vuorovaikutuksessa saattaa olla nähtävillä turvattomuutta. Pahimmillaan väkivalta, kuten esimerkiksi vauvan ravistelu, voi olla henkeä uhkaavaa. Kaikki lapset eivät väkivaltaan reagoi, joten ongelmat eivät välttämättä näy ulkopuolelle. (Kaltiala-Heino 2012, 169-170; Tupola ym. 2012, 102-105; Peltonen 2011, 40-41; Viheriälä & Rutanen 2010, 2673.)

Koettuun väkivaltaan liittyvät ongelmat voivat kehittyä myös pitkän ajan jälkeen, jotka näkyvät esimerkiksi lapsen tai nuoren kehityksessä, myöhemmässä elämässä tai elämän muutostilanteissa aikuisuudessa. Esimerkiksi oman lapsen syntymä on merkityksellinen elämänvaihe, joka saattaa aktivoida menneisyyden haavoja. Tietynlainen alisuoriutuminen saattaa jatkua läpi koko lapsuuden, nuoruuden ja aikuisuuden. Negatiiviset psykologiset reagoitavat kuormittavat ja alentavat elämänlaatua sekä aiheuttavat huonoa itsetuntoa, joka on yhteydessä depression, ahdistuneisuushäiriöihin sekä itsesyytöksiin. Edellä mainitut tekijät puolestaan altistavat itsetuhoiselle käyttäytymiselle ja sosiaalisen informaation prosessointivaikeuksille, joka yhdistetään käytöshäiriöihin sekä väkivaltaiseen käyttäytymiseen. Henkisen väkivallan seurausten sanotaan olevan jopa vaikeampia, kuin fyysisen väkivallan. Etenkin silloin, jos lapsella ei ole mahdollisuuksia irrottautua väkivaltaisesta ympäristöstä. Riski posttraumaattisiin oireisiin, eli traumaattiseen kokemukseen liittyvään pitkäaikaiseen stressiin ja ahdistukseen, on jopa 2-5-kertainen verrattuna lapsiin, joilla edellä mainittua altistusta ei ole ollut. (Kaltiala-Heino 2012, 168, 170, 172; Tupola ym. 2012, 102-105; Viheriälä & Rutanen 2010, 2673.)

Erityisesti erotilanteet ovat väkivaltaan liittyen riskialtista aikaa, jolloin perheessä aiemmin esiintynyt väkivalta voi laajentua kohdistumaan myös lapseen. Jos vanhempien välillä esiintyy väkivaltaa, on todennäköistä, että lapsi kohtaa sitä itekin (Karhuvaara ym. 2013, 22.) Suomessa arviolta jopa joka kolmannes vanhempien välistä väkivaltaa nähneistä lapsista joutuu lopulta itse fyysisen väkivallan uhriksi. Jo pelkkä väkivallan todistajana oleminen voi aiheuttaa lapselle vakavia oireita ja niiden vaikutukset voivat seurata lasta läpi elämän. Lapsuudenaikainen kaltoinkohtelu johtaa helposti myös epätydyttävien ihmissuhteiden luomiseen aikuisuudessa, jotka altistavat uusille uhrikokemuksille. Vakavimmillaan kaltoinkohtelu voi johtaa kuolemaan joko suoraan tai myöhempien vaikutustensa kautta. (Kaltiala-Heino 2012, 168, 172; Lääkäriliitto 2021.)

Lapsi ei mielellään kerro kokemastaan väkivallasta ulkopuolisille. Tähän vaikuttaa muun muassa lapsen lojaalius kumpaakin vanhempaa kohtaan. Lapsi oppii myös tunnistamaan ja ennakoimaan väkivallan riskin ja pyrkii omalla käyttäytymisellään ehkäisemään uhkaavia tilanteita. Lapsi pyrkii esimerkiksi miellyttämään tai mukautumaan aikuisen toiveisiin ja tarpeisiin. Jos lapsi joutuu jatkuvasti olemaan varuillaan, kuormittaa tämä lasta, jolloin mahdollisuus elää normaalia lapsuutta vaarantuu. Lapsi voi alkaa pitää uhkaavaa ja väkivaltaista ilmapiiriä normaalina ja saattaa syyttää siitä jopa itseään. Jo pelkkä väkivallan uhka säätelee lapsen käytöstä ja mielentilaa, jolloin myös lapsen elintila kaventuu. Lapsi joutuu erityisen ristiriitaiseen tilanteeseen silloin, kun sama henkilö

on sekä hoivaaja, mutta aiheuttaa myös pelkoa. Jos lapsi jää yksin traumaattisten kokemustensa kanssa, tilanteen ymmärtäminen väkivallaksi ilman turvallisen aikuisen apua on vaikeaa. Pelko väkivaltaa käyttävää vanhempaa kohtaan säilyy myös vanhempien erosta huolimatta. (Karhuvaara 2013, 24.)

Peltonen (2011, 40-41) kuitenkin toteaa, että pohjoismaisen tutkimuksen mukaan perheessään väkivaltaa kokeneet lapset onnistuivat kuitenkin säilyttämään kykynsä toimia melko hyvin vertais- ja muissa suhteissa kodin ulkopuolella etenkin silloin, jos he olivat luoneet sekä kannustavia ystävyys-suhteita, että turvallisia aikuissuhteita.

4.2 Päihderiippuvuus lapsiperheessä

Päihderiippuvuudella tai päihdehäiriöillä tarkoitetaan päihteiden liiallista käyttöä. Päihderiippuvuus, eli addiktiivinen suhde päihdyttäviin aineisiin syntyy runsaan ja pitkäaikaisen käytön seurauksena. Päihteitä käytetään niiden mielihyvää tuottavan, ohimenevästi toimintakykyä ja ahdistusta vähentävän vaikutuksen vuoksi. Muun muassa pakonomaisuus on yksi merkki päihteiden liikkakäytön synnystä. Päihteiden käyttöön liittyy erityisesti, mieliala-, ahdistuneisuus- ja persoonallisuushäiriöitä. Päihteisiin luokitellaan kuuluvaksi esimerkiksi impattavat aineet, keskushermostoon vaikuttavat lääkkeet, alkoholi sekä huumausaineet. (Kuoppasalmi, Heinälä & Lönnqvist 2020, 491-498.) Tässä luvussa käytetään päihteiden haitallisesta käytöstä käsitettä päihderiippuvuus. Käsitteen alla puhutaan kaikista edellä mainituista päihteistä.

Päihteiden käyttöön liittyvät haasteet lapsiperheessä aiheuttavat kasvuolosuhteiden turvattomuutta. Lapsen elämään ja arkeen liittyy pelkoa, häpeää, pettymyksiä sekä väkivaltaa tai sen uhan alla elämistä. Päihteiden käytöstä voi muodostua perheen yhteinen salaisuus, josta ei puhuta etenkään ulkopuolisille. Päihderiippuvainen vanhempi pystyy toimimaan aika ajoin myös vastuullisesti ja lapsista huolta pitäen, mutta toisaalta vaikeampina ajanjaksoina hän ei pysty vastaamaan lapsen tarpeisiin. Hyvinäkin aikoina pelko päihteiden käytön kärjistymisestä seuraa lapsia. (Orjasniemi & Kurvinen 2017, 127, 140.)

Arki päihderiippuvaisen vanhemman kanssa muodostaa vakavan riskin lapsen terveydelle ja kehitykselle. Etenkin äidin päihderiippuvuuden aiheuttamiin haittoihin suhtaudutaan yhteiskunnassamme yksiselitteisen kielteisesti. Perheissä koettu päihderiippuvuus on yhteydessä terveyshaittojen kehittymiseen, huono-osaisuuden periytymiseen sukupolvelta toiselle,

mielenterveyden haasteisiin, sosiaalisiin ongelmiin sekä köyhyyteen. Useat viranomaiset pyrkivätkin tekemään parhaansa perheiden auttamiseksi. Tällaisia toimijoihin kuuluvat erityisesti lastensuojelu, terveydenhuolto, päiväkotit sekä koulu, joskus myös vapaaehtoistyöntekijät, jopa naapurit. (Holmila ym. 2013, 36; Raitasalo, Holmila & Jääskeläinen. 2016, 92.)

Perheissä, joissa esiintyy päihderiippuvuutta, ilmenee useiden riskitekijöiden kasautumista, turvattomuutta, lasten tarpeiden huomiotta jättämistä ja arjen jäsentymättömyyttä. Myös päivittäiset rutiinit saattavat puuttua, joka näkyy esimerkiksi päivärytmin selkiytymättömyytenä. Lisäksi lapsen hoito voi olla epäsensitiivistä, johon liittyvät muun muassa äidin vaihtelevat voimavarat. Vanhemmilla ei ole riittävää kykyä tarjota turvallista kasvuympäristöä lapsille, eikä aina mahdollisuutta reagoida riittävästi lasten fyysisiin ja henkisiin tarpeisiin. Myös neuvolakäyntejä saatetaan laiminlyödä. Vanhemmuuteen liittyy vuorovaikutuksen ongelmia, vanhempien käyttäytymisen arvaamattomuutta sekä arjen ennakoimattomuutta. Perheissä saattaa esiintyä myös roolien epäselvyyttä, jolloin lapsi huolehtii kotitöistä, vanhemmistaan tai pienemmistä sisaruksistaan. Jos perheessä esiintyy etenkin äidin aggressiivisuutta tai väkivaltaisuutta, lapsella ei ole saatavilla hänen tarvitsemaansa turvaa ja lohtua. (Kallio-Kivitie & Autti-Rämö 2012, 198-199; Oranen 2012, 226-227; Raitasalo ym. 2019, 913, 916.)

Arki päihderiippuvaisen vanhemman kanssa saattaa aiheuttaa monia haitallisia seurauksia kasvavalle lapselle, kuten kognitiivisia, emotionaalisia ja käyttäytymiseen liittyviä haasteita, jotka vaikeuttavat esimerkiksi koulunkäyntiä. Päihderiippuvaisten vanhempien hoidossa kasvaneilla lapsilla esiintyy myös neuroottisuutta, stressiin liittyvää oireilua, sekä toisaalta myös lääketieteellisesti selittämättömiä oireita. Päihderiippuvaisten vanhempien lapset ovat tutkimusten mukaan myös alttiimpia tapaturmille, joka on todennäköisesti seurausta siitä, että lapsia ei valvota riittävästi. Päihderiippuvaisten vanhempien lapset myös sairastavat keskimääräistä enemmän, koska lapsen arkisessa elinympäristössä arvioidaan esiintyvän erilaisia lapsen terveyttä kuormittavia tekijöitä. Tällaisia voivat olla esimerkiksi lapsen päivittäisessä arjessa kokema stressi ja henkinen rasitus, huonolaatuinen ravinto, riittämätön uni, sairaan lapsen huono kotihoito tai heikot asuinolot. Päihderiippuvuus perheessä johtaa usein perheen eristäytymiseen. Edelleen lapsen kaverisuhteet voivat kärsiä etenkin silloin, kun perheen ongelmia halutaan peitellä. Varhaiset ja pitkäaikaiset riskitekijät lasten psykososiaaliselle terveydelle johtavat myös terveyseroihin yhteiskunnassa. (Holmila & Iiva 2010, 50-52, 55; Holmila ym. 2013, 42-43; Raitasalo ym. 2016, 92; Raitasalo ym. 2019, 913, 916.)

Raitasalo, Holmila ja Jääskeläinen (2016, 90) ja Raitasalo ym. (2019, 913-919.) ovat tutkimuksissaan osoittaneet vahvaa lineaarista suhdetta vanhempien päihteidenkäytön, mielenterveysongelmien, kuten masennuksen ja ahdistuneisuuden, sekä lasten käyttäytymiseen liittyvien haasteiden välillä. Äidin päihderiippuvuudella on jopa mielenterveyden ongelmia selkeämpi yhteys lapsen psyykkiseen kehitykseen, sekä käytös- ja tunne-elämän häiriöihin. Suurin vaikutus kasvuun ja kehitykseen päihteiden käytöllä on silloin, kun molemmilla vanhemmista on vaikea päihderiippuvuus. Äidin ja isän roolia verrattaessa tulee puolestaan ilmi, että äidin vakavalla päihteiden käytöllä on suurempia vaikutuksia kehittyvään lapseen, kuin isän. Äidin päihderiippuvuudella on tilastollisesti merkitsevä yhteys lapsen riskiin sairastua ennen kahdeksatoista ikävuotta psyykkisen kehityksen-, käyttäytymisen- ja tunne-elämän häiriöihin, mutta myös mieliala- ja ahdistuneisuushäiriöihin. Tätä voidaan perustella sillä, että äidin rooli vaikuttaa edelleenkin olevan suurempi lasten päivittäisessä arjessa. Lapset myös asuvat useammin päihteitä käyttävän äidin, kuin isän kanssa. Päihderiippuvuudesta kärsivillä äideillä on edelleen todennäköisemmin ongelmien kasautumista. Heillä esiintyy esimerkiksi mielenterveyden ongelmia, kuten masennusta, ahdistuneisuutta, syömishäiriötä, heikkoa itsetuntoa, väkivallan kokemuksia, jopa kodittomuutta.

Pitkäsen (2006, 76) ja Raitasalon ym. (2016, 91) tutkimustuloksissa käy edelleen ilmi, että etenkin lapsen ennen teini-ikää kokema perheen heikko ilmapiiri ja vanhemman päihdeongelma ovat yhteydessä teini-iässä (13–17-vuotiaat) ilmeneviin mielenterveysongelmiin sekä päihderiippuvuuteen. ”*Mielenterveysongelmien riski on jopa noin puolitoistakertainen ja haitallisen päihteiden käytön riski noin kaksinkertainen verrattuna lapsiin, joiden vanhemmilla ei ole päihderiippuvuutta.*” Vanhempien päihderiippuvuuden ohella riskiä lisäävät myös vanhempien mielenterveyshäiriöt sekä pitkäaikainen toimeentulotukiasiakkuus, vanhempien ikä ja vähäinen koulutus, lapsen asumiseen liittyvät järjestelyt sekä lapsen mielenterveysongelmat ennen teini-ikää.

Myös koulutukseen liittyvät haasteet näkyvät vanhempien päihteiden käytössä. Runsaasti päihteitä käyttävät ovat matalammin koulutettuja, sekä kuuluvat useammin sosiaalisen tuen, kuten toimeentuloasiakkuuden piiriin. Eli toisin sanoen, päihteiden väärinkäyttö lisää sekä taloudellisten, että mielenterveyteen liittyvien ongelmien riskiä. (Raitasalo ym. 2018, 915-916.) Myös päihderiippuvaisten vanhempien lapset pärjäävät usein muita lapsia huonommin koulussa. He myös hakeutuvat muita harvemmin jatkokoulutukseen peruskoulun jälkeen. Päihderiippuvaisten vanhempien lapset ovat 20 vuoden ikään mennessä harvemmin suorittaneet toisen asteen tutkinnon verrattuna sellaisiin lapsiin, joiden vanhemmilla ei ollut päihderiippuvuutta.

Kouluttamattomuuteen vaikuttavat myös lasten ja nuorten omat mielenterveyden ongelmat. (Raitasalo ym. 2016, 91.)

Holmilan ja Iivan (2010, 50-55) artikkelin mukaan päihderiippuvaisten vanhempien lapset salailivat mielellään perheessä esiintyviä haasteita. Asioiden salassapitoa käytettiin suojautumiskeinona. Lapset kokivat pelkoa siitä, että tiedon leviäminen väärille ihmisille voisi johtaa esimerkiksi heidän joutumiseensa ulkopuolelle kaveriporukoista, hylätyksi ja syrjityksi. Monilla ei ollut ketään, jolle asiasta voisi puhua. Myös pelko vanhempien reaktioista saattoi vaientaa lapsen. Kuitenkin noin puolet niistä vastaajista, jotka olivat hakeneet kodin ulkopuolisilta ihmisiltä apua, olivat myös kokeneet saaneensa sitä. He kertoivat vapautumisen tunteesta, ja siitä että ymmärsivät nyt paremmin asioita kuin ennen. He saivat ymmärryksen siitä, että syy ei ollut heidän. Yli 14-vuotaista tutkimukseen osallistujista 57 % oli maininnut ammattilaiset avun lähteinä, kun vain noin viidennes nuoremmista vastaajista oli tehnyt niin. Vaikuttaakin siltä, että lasten kasvaessa ja itsenäistyessä heidän kykynsä ottaa yhteyttä perheen ulkopuolelle kasvaa ja nuorten elämään tulee uusia aikuisia. Auttajaryhmistä useimmin tukeaan olivat tarjonneet koulukuraattorit ja sosiaalityöntekijät.

Holmila ym. (2013, 37) toteavat, että vaikka äidin päihdekäyttö altistaa lasta haitoille, lapsi voi lopulta selviytyä elämässään hyvin. Lapsen elämässä voivat vaikuttaa monenlaiset suojelevat tekijät, kuten perheenjäsenet, sukulaiset ja muut läheiset, suotuisat elinolot ja ympäristö. Myös oikea-aikainen tuki ja lapsen omat vahvuudet luovat lapselle ja nuorelle mahdollisuuksia selviytyä haastavista olosuhteista huolimatta.

4.3 Mielenterveyden haasteet ja vähävaraisuus lapsiperheessä

”Mielenterveyden häiriöt käsitteenä muodostavat laajan kirjon. Mielenterveyden häiriöihin kuuluvat skitsofrenia ja erilaiset psykoosit, elimellisten aivosairauksien ja kemiallisten aineiden aiheuttamat oireyhtymät, aivojen kehitykseen liittyvät mielenterveyden häiriöt, kaksisuuntaiset mielialahäiriöt, masennustilat, ahdistuneisuushäiriöt, pakko-oireiset häiriöt, poikkeavat psyykkiset reaktiot, traumaattisiin kokemuksiin liittyvät mielenterveydenhäiriöt, unihäiriöt, syömishäiriöt, seksuaalihäiriöt, käyttäytymiseen ja persoonallisuuteen liittyvät häiriöt sekä päihteiden käyttöön liittyvät häiriöt.” (Lönngqvist & Lehtonen 2020, 19.) Mielen erityyppiset häiriöt vaikuttavat erilaisin tavoin vanhemman kykyyn huolehtia lapsestaan. Tässä luvussa ei eritellä tarkemmin erilaisia psykiatrisia sairauksia, vaan niitä käsitellään käsitteiden mielenterveyden häiriöt tai haasteet alla.

Tutkimuksellisessa aineistossa mielenterveyden haasteet lapsiperheessä on liitetty usein perheen heikkoon taloudelliseen tilanteeseen. Esimerkiksi Väänäsen (2013, 94) esittämien tutkimustulosten mukaan perheen taloudelliset ongelmat ovat yhteydessä vanhempien mielenterveyden ongelmiin ja vanhemmuuteen, joka joissakin tapauksissa vaikuttaa myös lasten ongelmien lisääntymiseen. Solantauksen (2012, 241) mukaan vanhempien mielenterveyteen liittyvät haasteet ja ongelmat saattavat olla yhteydessä perheen taloudellisiin ongelmiin muun muassa siksi, että mielenterveysongelmat voivat johtaa työkyvyn laskuun, työkyvyttömyyteen, työttömyyteen ja taloudellisiin vaikeuksiin, mutta myös vaikeuksiin vuorovaikutuksessa läheisten kanssa. Mielenterveyden häiriöt vaikuttavat vanhemmuuden taitoihin ja voimavaroihin, jonka vaikutusta korostaa levoton naapurusto lasten vapaa-ajan ympäristönä. Kun vanhemmilla ei ole voimavaroja valvoa lapsiaan tai kustantaa heille rakentavia harrastuksia, lisää tämä lapsille kehittyvien ongelmien riskiä. Täytyy kuitenkin muistaa, että lyhytkestoinen mielenterveyden häiriö vanhemmalla, hyvä perhe-elämä ja hyvät suhteet lapseen toimivat puskureina suhteessa lapsille kehittyviin mielenterveyden ongelmiin. Perhe ja lapset voivat tuoda sairastuneelle iloa vaikean ajan keskellä.

Pohjoismaisen hyvinvointijärjestelmän jäsenenä Suomi on saanut tunnustusta siitä, että se on noudattanut perhepolitiikkaa, jossa vanhempien työllisyysaste on ollut korkea ja köyhyys vähäistä. Viime vuosien hidaskasvu, korkea työttömyysaste ja toistuvat säästötoimet ovat kuitenkin vähitellen heikentäneet perheiden taloudellista turvallisuutta erityisesti yksinhuoltajaperheiden ja monilapsisten perheiden keskuudessa. Tämä on puolestaan rasittanut perheitä yhä enemmän ja lisännyt köyhyyttä, eriarvoisuutta, pahoinvointia ja heikentänyt vanhempien jaksamista. Erilaiset leikkaukset vaikuttavat usein köyhempiin perheisiin suuremmin kuin ns. parempiosaisiin perheisiin, joissa on kaksi ansiotyössä käyvää vanhempaa. Erityisen huomattavaa psykologista, että taloudellista räsitystä perheessä koetaan silloin, kun perheessä on terveydentilaan liittyviä haasteita. Tällöin jo pelkkä etuuxiin liittyvä hakumenettely saatetaan kokea raskaana, joka jo itsessään uhkaa hyvinvointia. Taloudellinen ahdinko ja köyhyys merkitsevät yhteiskunnassamme ulkopuolelle jäämistä. Köyhyys aiheuttaa eriarvoisuutta lasten hyvinvoinnissa, mikä puolestaan rajoittaa heidän osallistumistaan esimerkiksi erilaisiin harrastuksiin. Tämä vaikuttaa kielteisesti kehittyvän lapsen itsetuntoon. On kuitenkin huomioitava se, että myös köyhissä oloissa elävä perhe voi elää onnellista ja hyvää elämää, kun taas suurituloisen perhe voi kohdata monenlaisia muita erilaisia vastoinkäymisiä. (Lindberg, Nygård & Nyqvist 2018, 1116, 1122-1123, 1128; Viitasalo 2013, 361, 369, 372.)

Myös Salmi, Närvi ja Lammi-Taskula (2016, 17, 21, 22) ja Salmi (2020, 45, 49, 50, 56) ovat päätyneet tutkimuksissaan samankaltaisiin tuloksiin. Tutkijoiden mukaan vuonna 2017 Suomessa eli 150000 köyhyydessä elävää lasta. Köyhyyden lisääntyminen on 2000-luvulla kohdistunut etenkin pikkulapsiperheisiin. Erityisen riskin köyhyydelle muodostaa yksinhuoltajuus. Kahden huoltajan perheissä köyhyyttä esiintyy enemmän silloin, kun lapset ovat alle kouluikäisiä. Köyhissä lapsiperheissä vanhemmat olivat useammin matalammin koulutettuja. Jos vanhemmat kävivät työssä, he työskentelivät useammin matalapalkka-aloilla sekä pätkätoissa. Köyhyyden esiintyminen perheessä työssäkäynnistä huolimatta on ilmiö, joka kuvaa nimenomaan lapsiperheitä. Väänänen (2013, 76) mukaan erityisesti äitien korkeammalla koulutustasolla oli yhteys lapsen ja nuoren psyykkiseen hyvinvointiin. Hyvin voivien lasten äideillä oli myös useammin vakituinen työpaikka. Isien koulutustasolla ei ollut yhtä selkeää yhteyttä lapsen hyvinvointiin.

Väänänen (2013, 77) on saanut tutkimuksellista näyttöä myös siitä, että verrattuna biologisiin perheisiin lasten mielialaan liittyvät haasteet ovat yleisempiä yksinhuoltajaperheissä ja uusperheissä. Myös Maasalo (2020, 6-7, 72) on saanut tutkimuksessaan vastaavia tuloksia, jonka mukaisesti lapsen vanhempien asuminen erillään on yhteydessä lapsen masennusoireisiin sekä tunne-elämän ongelmiin. Masentunut mieliala on tunne-elämän ongelmista puolestaan selkeimmin yhteydessä sekä lapsen käytösongelmiin, että ylivilkkausoireisiin.

Salmen, Närvin ja Lammi-Taskulan (2016, 37) sekä Salmen ja Kestilän (2019, 20) mukaan toimeentulo-ongelmat lapsiperheissä ovat yhteydessä erittäin usein vanhempien toistuvaan masennukseen, ahdistuneisuuteen ja uupumukseen, vaikka näitä esiintyy lopulta vain harvalla. Toimeentuloon liittyvät haasteet ovat yhteydessä myös parisuhteen laatuun ja parisuhdeongelmiin, sekä aiheuttavat huolta omasta jaksamisesta, riittävydestä ja vanhemmuuden taidoista. Toimeentulo-ongelmat aiheuttavat haasteita edelleen lasten kasvatuksessa, jolloin vanhemmat menettävät useammin malttinsa lasten kanssa ja pitävät hyväksyttävänä lapsen lievää kurittamista. Sariaslan ym. (2021, 2, 7-9) Suomessa toteuttaman valtakunnallisen sisarus- ja kohorttitutkimuksen mukaan perheen taloudellisen tilanteen yhteys lapsen mielenterveyden ongelmiin, päihdehäiriöihin ja väkivaltaiseen käytökseen on kuitenkin edelleen epäselvä. Vaikuttaisi siltä, että taloudelliset haasteet eivät itsessään ole ongelmien taustalla, vaan taloudelliset ongelmat yhdistettynä perheen moniongelmaisuuksiin.

Mielenterveyden ongelmista kärsivä vanhempi voi olla poissaoleva, reagoimaton, tyytymätön tai ärtynyt. Vointi saattaa vaihdella, jolloin vanhemmalla voi esiintyä ärsytyskynnyksen laskua, im-

pulssikontrollin murtumista, joka voi johtaa kovakouraiseen ja ailahtelevaan vanhemmuuteen. Tällainen vanhemmuus on lapsen näkökulmasta ennalta arvaamatonta ja pelottavaa. Voimattomuus voi puolestaan johtaa kodin- ja lastenhoidon puutteisiin. Vanhemmalla voi olla myös vaikeuksia osoittaa lapsilleen rakkautta ja hyväksyntää. Kodin ilmapiiriä voi leimata epäluottamus, kireys ja uhka erosta. Myös sosiaalinen verkosto saattaa hapertua, jolloin sosiaalisen tuen mahdollisuus kapenee. (Solantaus 2012, 243.)

Vanhemman ja lapsen psyykkisillä oireilla on selvä yhteys toisiinsa. Psykkisesti sairaiden vanhempien lasten häiriöt ovat myös vaikeampia ja moniulotteisempia, alkavat varhaisemmin sekä kestävät pidempään, kuin terveiden vanhempien lasten kohdalla. Heillä on esimerkiksi suurempi riski sairastua myös itse esim. masennukseen, psykoottisiin häiriöihin, kaksisuuntaiseen mielialahäiriöön tai päihdeongelmiin. Heillä esiintyy myös neurologiseen ja motoriseen kehitykseen liittyviä haasteita, kuten tarkkaavaisuus-, ylivilkkaus-, keskittymis- ja käytösongelmia. Edellä mainitut haasteet ovat yhteydessä koulunkäyntivaikeuksiin ja heikkoihin oppimistulokseen. Toisaalta lapsilla voi esiintyä tunne-elämän-, sosiaalisten taitojen-, kehityksen- sekä kiintymyssuhteen ongelmia. Haasteet saattavat näkyä esimerkiksi sosiaalisena arkuutena ja ongelmina toverisuhteissa. Myös itsemurhariski on usein kohonnut. Haasteita lisää useammassa tapauksessa se, että sekä mielenterveys- että päihdeongelmia esiintyy molemmilla vanhemmilla. Koska perheessä esiintyvillä mielenterveyden ongelmilla on yhteyksiä myös lasten koulunkäyntiin, voi tämä voi tämä aiheuttaa haasteita jo varhaisina kouluvuosina, joita on myöhemmin vaikea korjata. Tämä voi myöhemmässä vaiheessa vaikuttaa lapsen tai nuoren tulevaan jatko-opiskeluun ja ammattiuraan. (Mt. 2012, 240, 243.)

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä kirjallisuuskatsauksessa haettiin vastauksia kahteen tutkimuskysymykseen:

1. Millaisia ovat ne lapsen normaalia kehitystä ja terveyttä vakavasti vaarantavat tekijät, jotka johtavat lastensuojelullisen huolen heräämiseen, äärimmillään lapsen sijoituksen ja huostaanoton uhkaan tai toteutumiseen?
2. Kuinka ne vaikuttavat kasvavan lapsen kehitykseen ja tulevat näkyviksi lapsen arjessa ja elämässä?

Luvussa kaksi teoriasta ja tutkimuksesta oli nostettavissa esiin neljä tärkeää osa-aluetta, jotka olivat perusteena lastensuojeluilmoituksille, lastensuojelun asiakkuuden alkamiselle, kiireelliselle sijoitukselle sekä huostaanotolle. Syyt olivat 1) päihderiippuvuus-, 2) väkivalta ja lapsen kaltoinkohtelu-, 3) mielenterveyden ongelmat-, sekä 4) taloudelliset haasteet lapsiperheissä. Etenkin päihderiippuvuus-, väkivalta-, ja mielenterveyden ongelmat lapsiperheessä vaikuttivat muodostavan keskeisen lastensuojelullisten toimenpiteiden käynnistämiseen liittyvän perusteen. Kyseessä olevat neljä osa-aluetta muodostivat myös kirjallisuuskatsauksen keskeiset käsitteet, joita käsiteltiin tarkemmin kirjallisuuskatsauksen tutkimuksellisessa osuudessa.

Haasteellisissa, etenkin moniongelmaisissa kasvuolosuhteissa kasvaneet lapset saattoivat kärsiä monenlaista stressiä ja ahdistusta aiheuttavista tekijöistä elinympäristössään. Perheiden moniongelmaisuuksella tarkoitettiin käytännössä sitä, että samassa perheessä oli mahdollista ilmetä työelämän ulkopuolelle jäämistä, taloudellisia haasteita, väkivaltaisuutta, mielenterveysongelmia tai päihderiippuvuutta. Perheissä saattoi esiintyä myös alhaista koulutustasoa, joka oli osaltaan vaikuttamassa työttömyyden kehittymiseen. (Esim. Kaltiala-Heino 2012, 171; Lääkäriliitto 2021; Raitasalo ym. 2018, 915-916.; Söderholm & Politi 2012, 84-87). Myös eri kategorioissa lapsilla esiintyvät haasteet vaikuttivat samankaltaisilta, olivat sitten kyseessä päihderiippuvuuteen, väkivaltaisuuteen tai mielenterveyteen liittyvät haasteet perheessä. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että perheiden vähävaraisuus itsessään ei olisi yhteydessä lapsen mielenterveyden ongelmiin, päihdehäiriöihin ja väkivaltaiseen käytökseen, vaan taloudelliset ongelmat yhdistettynä perheen moniongelmaisuuksiin (Sariaslan ym. 2021, 2, 7-9). Edelleen mielenterveyden häiriöt käsitteenä muodostavat laajan kirjon (Lönqvist & Lehtonen 2020, 19). Tämä on luonnollisesti yhteydessä siihen, minkälaisia vaikutuksia sairaudella on perheen arkeen ja kasvavan lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen. Päihteiden käyttöön liittyen puolestaan äidin tai molempien vanhempien päihderiippuvuudella oli suurempi vaikutus kehittyvään lapseen (Ks. Raitasalo ym. 2019, 913-919).

Haasteellisissa kasvuolosuhteissa kasvaneet lapset näyttivät tutkimuksen mukaan kärsivän keskimääräistä enemmän esimerkiksi käyttäytymiseen, kehitykseen ja tunne-elämään liittyvistä haasteista. Esimerkiksi impulsiivinen tai epäsosiaalinen käytös saattoivat aiheuttaa kaveripiirin ulkopuolelle jäämistä ja näin ollen syrjäytymistä ystävyssuhteista. Myönteistä kehitystä tukevien ystävyssuhteiden luomiseen vaikutti myös harrastusmahdollisuuksien ulkopuolelle jääminen perheiden taloudellisten haasteiden vuoksi. Koulunkäyntiin ja oppimiseen liittyvät haasteet olivat puolestaan yhteydessä matalampaan koulutustasoon, jopa toisen asteen koulutuksen

puuttumiseen. Haastavissa kasvuolosuhteissa kasvaneilla lapsilla esiintyi myös keskimääräistä enemmän mielenterveyden ongelmia ja/tai päihderiippuvuutta myöhemmissä elämänvaiheissa. Vaikeat kasvuolosuhteet olivat edelleen yhteydessä teinivanhemmuuteen ja haasteisiin myöhemmissä ihmissuhteissa. Syrjäytymisen kierre on siis vaarassa jatkua. (mm. Holmila ym. 2013, 36, 42-43; Raitasalo ym. 2016, 9, 91-92; Raitasalo ym. 2019, 913, 916; Solantauksen 2012, 241.)

Vaikka lapsen elämään haastavissa kasvuolosuhteissa liittyy monenlaisia riskitekijöitä, monet haastavissa olosuhteissa kasvaneista lapsista menestyvät kuitenkin elämässään hyvin. Huonot lapsuuden kasvuolosuhteet eivät välttämättä johda aikuisiän vaikeuksiin. Lapsuuden kasvuolosuhteista ei tule seurata lapsen tai nuoren leimaamista ja uusien esteiden luomista. Merkityksellistä lapsen ja perheen näkökulmasta on avoimuus ja ymmärtämys vanhempien kokemuksiin haasteisiin liittyen. Tämä voi ennakkoluulottomassa ympäristössä johtaa toimivaan tukeen ja apuun, sillä perheessä esiintyvien ongelmien oikea-aikainen tunnistaminen ja niihin puuttuminen on ensiarvoisen tärkeää. Ennakkoluulot ympäristössä voivat puolestaan johtaa perheen eristämiseen, lapsen koulutyötä haittaavaan leimaan tai kiusaamiseen, jotka edelleen vaikeuttavat lapsen tilannetta. (Raitasalo ym. 2016, 93-94.)

Monenlaiset tekijät auttavat lasta selviytymään haastavista olosuhteista. Selviytymistä tukevia osatekijöitä löytyy sekä yksilöstä itsestään, hänen omasta perheestään ja siitä yhteisössä, johon lapsi kuuluu. Riskialttiissa elämäntilanteessa lapsen selviytymistä voivat tukea vakaat ja turvalliset aikuishahmot, ystäväpiiri ja harrastukset (Velleman ja Templeton 2016, 109). Etenkin teini-ikäiset lapset kokevat saavansa tukea myös samanikäisiltä ystäviltaan. Onkin tärkeää kiinnittää huomiota ympäristön suojaaviin tekijöihin, jotka tukevat selviytymisen ja periksiantamattomuuden kehittymistä. Yhteisöissä tulee toimia siten, että ongelmia kokevat huomioidaan, jolloin lapset saavat tarvitsemansa tuen ja eriarvoisuutta vähennetään. Perheen ulkopuoliset aikuiset esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa, varhaiskasvatuksessa, koulussa, nuorisotyössä ja harrastusyhteisöissä voivat antaa tukeaan haastavissa oloissa kasvaville lapsille. Yhteiskunnallisten palveluiden tarjoama tuki on erityisen merkityksellistä ongelmien ylisukupolvisuuden ehkäisyssä. Merkittävää olisi, että oppimisvaikeuksista ja käyttäytymishäiriöistä kärsivää lasta olisi mahdollista tukea niin, että hän menestyisi koulussa ja suorittaisi myöhemmin myös ammattiopintoja. Tämä on jo itsessään saavutettu voitto lapsen ja nuoren paremman tulevaisuuden puolesta. (Holmila & Iiva 2010, 54; Raitasalo ym. 2016, 93-94.)

Varhaiskasvatus, koulut sekä sosiaali- ja terveystalvet tarjoavat hoivaa, kasvatusta ja opetusta, jonka turvin haitallisen kierteen eteneminen olisi parhaassa tapauksessa mahdollista katkaista. Siksi nihin palveluihin tulisi resursoida lisaa. Jos namä palvelut eivat pysty taloudellisten haasteiden ja resurssien niukkuuden vuoksi takaamaan hyvän kasvun edellytyksiä kaikille lapsille, huono osaisuuden kanssa kamppailevat lapset saattavat jäädä vaille tarvitsemaansa tukea. (Salmi 2020, 43.) Kestilän (2016, 191-192) näkemyksen mukaan esimerkiksi koulujen opettajien tulisi pystyä entistä paremmin tunnistamaan haasteellisissa kasvuolosuhteissa kasvavien lasten vaikea tilanne sekä tukemaan heidän koulunkäyntiään. Tämä edellyttää toimivaa yhteistyötä vanhempien ja koulun välillä. Uuden lastensuojelulain mukaan myös varhaiskasvatuksella, äitiys- ja lastenneuvoloilla sekä kouluterveydenhuollolla on oltava valmiudet ja velvollisuus seurata kasvavan lapsen elämää, sekä tunnistaa lastensuojellisen tuen tarve mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Ammattilaisten on tarvittaessa puututtava lapsen epävakaiseen kotitilanteeseen.

Suomessa on 1990-luvun lama-ajoista lähtien tehty säästöjä, tehostamistoimia ja leikkauksia, jotka ovat kohdistuneet niin varhaiskasvatukseen, kuin koulutusjärjestelmiinkin. Onkin syytä pohtia, pystyvätkö nämä organisaatiot turvaamaan lasten ja nuorten hyvän kasvun edellytykset, jos ryhmiä kasvatetaan, mutta samalla henkilöstöä vähennetään ja he vaihtuvat usein. Mikäli tähän ei pystytä, eriarvoisuuden riskit lisääntyvät. Vähäinen koulutus on aina riski köyhyyden periytymiselle sukupolvelta toiselle. Peruspalveluiden oheneminen heijastuu lasten ja nuorten pahoinvoinnin indikaattoreissa, kuten kasvatus- ja perheneuvoloiden, lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian asiakasmäärien kasvussa. Säästöt ovat johtaneet lisääntyvään korjaavien palveluiden tarpeeseen ja pitkän aikavälin kustannuksiin. (Salmi 2020, 67-68.) Kestilän (2016, 188-192) mukaan myös lasten sosiaalisessa ympäristössä on liian vähän paikkoja, joihin mennä turvaan ja joissa levätä. Naapuri- ja sukulaiskulttuurit ovat muuttuneet ja ihmiset etäännyneet toisistaan. Edelleenkin koululla, neuvolalla, varhaiskasvatuksella ja terveydenhoidolla ei ole riittäviä valmiuksia tunnistaa perhekriisin keskellä elävien lasten ja nuorten hätää.

Kirjallisuuskatsaukseen on haettu pääosin suomalaisia tutkimuksia, jotka ovat rinnastettavissa myös suomalaiseen lastensuojelutyöhön. Kirjallisuuskatsauksen perusteella Suomessa on tehty hyvää tutkimusta liittyen lasten ja nuorten haasteellisiin kasvuolosuhteisiin. Vastaavaa tutkimusta on hyödyllistä toteuttaa jatkossakin. Myös erilaiset vuosittain toteutettavat tilastoraportit kuvaavat lastensuojelun ja perheiden hyvinvoinnin tilaa ja tekevät sitä näkyväksi. Tärkeää olisikin, että tutkimuksella olisi todellista merkitystä myös siinä, kuinka yhteiskunta kohdentaa määrärahoja.

Kohdennetaanko rahaa oikein, kuten perheiden tukemiseen, varhaiskasvatukseen, lastensuojeluun, perhetyöhön, opetukseen tai nuorisotyöhön? Vai joutuvatko ammattilaisyhteisöt edelleen kamppailemaan yhä tiukkenevien määrärahojen ja henkilöstöressurssien kanssa, jolloin lapset, nuoret ja perheet jäävät ilman tarvitsemaansa tukea? Rimpelän, Rimpelän ja Heinisuon (2018, 30, 67) mukaan lapset ja lapsiperheet tarvitsevat varhaista ja leimaamatonta tukea. Monesti lapsiperheen tuentarpeeseen on kuitenkin puututtu vasta, kun kriisit ovat olleet jo olemassa. Tällöin ongelmien korjaaminen on vaikeaa ja kallista.

Näkisin tulevaisuudessa tärkeänä vaikuttavuustutkimuksen lisäämisen: minkälaiset interventiot ja toimintamallit olisivat kaikkein toimivimpia ja tehokkaimpia esimerkiksi lastensuojelun lasten ja perheiden tukemisessa? Kuinka olisi mahdollista tarjota matalan kynnyksen palveluita, joiden turvin olisi mahdollista tukea lapsiperheitä ja lapsia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, ennen lastensuojelun asiakkuuden syntymistä? Tutkimuksen mukaan tukea saadaan jo sillä, että lasten ja perheiden ympärille luodaan turvallisia aikuis- tai ammattilaisverkostoja, joilla on aikaa kuulla ja olla läsnä (esim. Velleman ja Templeton 2016, 109). Toisaalta tukea ja mahdollisuuksia voidaan hakea myös moniammatillisen yhteistyön vahvistamisesta (Pärnä 2012, 219). Bardy ja Heino (2013, 34) toteavat, että käytännössä on paljon tilanteita, joissa lastensuojeluilmoituksen sijasta tarvitaan hyvää yhteistyötä. On olennaista, että lastensuojelu ja lapsen ympärillä olevat muut ammattilaisverkostot tarjoavat omia voimavarojaan prosessin alkuvaiheeseen. Ne voivat tulla avuksi neuvottelemaan siitä, miten lapsi ja perhe saataisiin räätälöityihin ehkäisevien toimien piiriin ilman, että lapsesta tulee lastensuojelun asiakas. Tarvitsemme toimivia malleja ja resursseja, mutta myös oikea-aikaista tukea sekä lasten ja lapsiperheiden kanssa työskentelevän henkilöstön koulutusratkaisuja, jotka mahdollistavat haastavissa kasvuolosuhteissa elävien lasten ja perheiden vaikuttavan tuen. Näin ongelmien ylisukupolvisuuden kehittyminen olisi mahdollista katkaista.

Lähteet:

- Bardy M. 2013. LUKU I: Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. III osa: Lastensuojelun ala. Teoksessa: M. Bardy. Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 71-78. Viitattu 06.02.2021. <https://www.julkari.fi/handle/10024/104421>
- Bardy M. & Heino, T. 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin. Teoksessa: M. Bardy. Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 13-42. Viitattu 06.02.2021. <https://www.julkari.fi/handle/10024/104421>
- Findikaattori 2021. Lastensuojelu. Viitattu 09.02.2021. <https://findikaattori.fi/fi/68>
- Flykt, M., Punamäki, R-L & Pösö, T. 2020. Vauvojen huostaanotto kehityksellisenä ja tutkimusperustaisena kysymyksenä. Yhteiskuntapolitiikka 85 (2020):3, 293-300. Viitattu 23.06.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140097/YP2003_Flyktym.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Haravuori, H., Marttunen, M. ja Viheriälä L. 2017. Traumaattiset kokemukset. Teoksessa: K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura & A. Sourander (toim.): Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, 91-97.
- Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 03.02.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hentilä, S., Ellonen, N., Paavilainen, E., Kääriäinen, J. & Koivula, T. 2010. Pieniin lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun tilanteet vanhempien kuvaamana. Janus vol. 18 (3) 2010, 260–276. Viitattu 23.05.2021. <https://journal.fi/janus/article/view/50572/15320>
- Hiitola, J. & Heinonen, H. 2009. Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Raportti 46/2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.05.2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79959/f84ee235-d74a-4898-af24-deb260f3a806.pdf?sequence=1>
- Hiltunen, T. 2015. Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen. Academic dissertation. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Sciences research 541. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 23.06.2021. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47882/978-951-39-6408-5_v%c3%a4it%c3%b6s12122015.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Hirsjärvi, S., Remes, P. ja Sajavaara P. 2008. Tutki ja kirjoita. 13.-14. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Holmila, M. & Iiva, M. 2010. Näkymätön uhri vai pätevä toimija? Vanhempiensa päihteidenkäytöstä kärsivien lasten mielipiteitä ja selviytymiskeinoja. Teoksessa: M. Roine, M. Iiva & J. Takala (toim.). Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätien raporttisarja nro 57. Helsinki: A-klinikkasäätö, 47-59. Viitattu 07.02.2021.

https://vanha.lasinenlapsuus.fi/sites/default/files/pdf/lapsuus_paihteiden_variossa_vanhempien_paihteidenkaytosta_karsivat_lapset.pdf

Holmila, M., Raitasalo, K., Autti-Rämö, I. & Notkola, I-L. 2013. Päihdeongelmaisten äitien lapset. Teoksessa: K. Warpenius, M. Holmila & C. Tigerstedt (toim.). Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 36-46. Viitattu 07.04.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104454/THL_TEE2013_014_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kallio-Kivitiie, S. & Autti-Rämö, I. 2012: Päihteitä käyttävien vanhempien lapsi. Teoksessa: Teoksessa: A. Söderholm ja S. Kivitiie-Kallio (toim.). Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 196-216.

Kaltiala-Heino, R. 2012: Lasten kaltoinkohtelu –oireet ja ongelmat nuoruusiässä. Teoksessa: A. Söderholm & S. Kivitiie-Kallio (toim.). Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 168-176.

Karhuvaara M., Kaitue, S. & Ruuhilahti, S. 2013. Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 11.02.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110522/THL_OPA2013_030_verkko.pdf?sequence=1

Kestilä, S. 2016. Nuoreksi aikuiseksi epävakaassa kasvu-ympäristössä: nuorten kokemuksia arjessa selviytymisestä ja kasvuolosuhteista lastensuojelulapsena. Akateeminen väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto. Viitattu 11.02.2021. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526211961.pdf>

Kuoppasalmi, K., Heinälä, P. & Lönnqvist, J. 2021. Päihdehäiriöt. Teoksessa: Teoksessa: J. Lönnqvist, M. Henrikson, M. Marttunen & T. Partonen. Psykiatria. 12.-14. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 491-559.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 30.06.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>

Lamponen, T. 2018. Kiireellinen sijoitus vai ”minihuostaanotto”? Teoksessa: R. Enroos, T. Heino & T. Pösö. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 126-140.

Lastensuojelulaki 417/2007. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 12.02.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L9P40>

Lindberg, Marja, Nygård, Mikael & Nyqvist, Fredrica 2018. Risks, coping strategies and family wellbeing: evidence from Finland. Social Policy, Faculty of Education and Welfare Studies, Åbo Akademi University, Vaasa, Finland. Department of International Journal of Sociology and Social Policy. Vol. 38 No. 11/12, 2018.

Lääkäriliitto 2021. Lapsen kaltoinkohtelu. Lääkäriliiton verkkosivut. Helsinki: Suomen lääkäriliitto. Viitattu 06.02.2021. <https://www.laakariliitto.fi/laakaran-etiikka/lapset-ja-nuoret/lapsen-kaltoinkohtelu/>

Lönnqvist, J. ja Lehtonen, J. 2021 Psykiatria ja mielenterveys. Teoksessa: J. Lönnqvist, M. Henrikson, M. Marttunen & T. Partonen. Psykiatria. 12.-14. uudistettu painos. Helsinki: Duodecim, 18-37.

Maasalo, K. 2020. Characteristics of children with emotional problems and depressed mood : examination of associations with behaviour, sleep and inhibitory control. Doctoral dissertation. Helsinki: Helsingin yliopisto. Viitattu 04.06.2021.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/318827/Characteristics%20of%20children%20with%20emotional%20problems%20and%20depressed%20mood.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Niela-Vilen, H. & Hamari, L. 2016. Kirjallisuuskatsauksen vaiheet. Teoksessa: M. Stolt, A. Axelin & R. Suhonen (toim.). Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, tutkimuksia ja raportteja. A: 73/2016. Turku: Turun yliopisto, 23-34.

Oranen, M. 2012: Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa: A. Söderholm & S. Kivitiie-Kallio (toim.). Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 217-237.

Orjasniemi, T. & Kurvinen, A. 2017. Häpeän päivät, pelon yöt – Lapsuuden kokemuksia ongelmajuvista vanhemmista. Janus vol. 25 (2) 2017, 127–143. Viitattu 23.05.2021. <https://journal.fi/janus/article/view/56828/25822>

Peltonen, K. 2011. Children and Violence. ACADEMIC DISSERTATION UNIVERSITY OF TAMPERE. Tampere: Tampereen yliopisto. Viitattu 11.02.2021. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66761/978-951-44-8471-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Pitkänen, T. 2006. Alcohol drinking behavior and its developmental antecedents. Academic dissertation. JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH 293. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Viitattu 06.04.2021. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/13365/9513926613.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Pärnä, K. 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Yliopistollinen väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja. Turku: Turun yliopisto. Viitattu 04.06.2021. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/77506/AnnalesC341Parna.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Pösö, T. 2018. Johdanto: Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa: R. Enroos, T. Heino & T. Pösö. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 7-32.

Raitasalo, K, Holmila, M., Jääskeläinen, M. 2016. Vanhempien päihdeongelmista aiheutuvat haitat lapselle. Teoksessa: M. Holmila, K. Raitasalo & C. Tigerstedt (toim.). Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 83-96. Viitattu 07.04.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131418/URN_ISBN_978-952-302-738-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Raitasalo, K., Holmila, M., Jääskeläinen, M. & Santalahti, P. 2019. The effect of the severity of parental alcohol abuse on mental and behavioural disorders in children. European Child & Adolescent Psychiatry (2019) 28: 913–922. Viitattu 03.06.2021. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/312803/Raitasalo2019_Article_TheEffectOfTheSeverityOfParent.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rajala, R., Heino, T. & Forsell, M. 2016. Selvitys ja ehdotus lastensuojeluasian syylookituksesta. Työpöytäpaperi 14/2016. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 11.02.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130801/URN_ISBN_978-952-302-653-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Rimpelä, M., Rimpelä, M. ja Heinisuo, J. 2018. Onko strategioista tullut tragedioita? Lapsiperheet ja lapset kuntien strategiatyössä. Helsinki: Kalevi Sorsa-säätiö. Viitattu 03.06.2021. <http://sorsafoundation.fi/wp-content/uploads/2018/10/Onko-strategioista-tullut-tragedioita.pdf>.

Salmi, M., Närvi, J. & Lammi-Taskula, J. 2016. Köyhyys, toimeentulokokemukset ja hyvinvointi lapsiperheissä. Teoksessa: S. Karvonen & S. Salmi 2016. Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 30/2016. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. viitattu 31.05.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131589/URN_ISBN_978-952-302-742-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Salmi, M. & Kestilä, L. 2019. Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot alakoululaisten perheissä. Tuloksia Kouluterveyskyselyn 2017 vanhempien aineistosta. Työpaperi 22/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 27.05.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138688/TY%c3%962019_22_Toimeentulokokemukset_web_tark.211019.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Salmi, M. 2020. Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyyden kierrettä. Teoksessa: J. Kallio & M. Hakovirta (toim.). Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino, 37-71.

Sariaslan, A., Mikkonen, J., Aaltonen, M., Hiilamo, H., Martikainen, P. & Fazel, S. 2021. No causal associations between childhood family income and subsequent psychiatric disorders, substance misuse and violent crime arrests: a nationwide Finnish study of >650 000 individuals and their siblings. International Journal of Epidemiology, 2021, 1–11. doi: 10.1093/ije/dyab099. Viitattu 25.06.2021. <https://academic.oup.com/ije/advance-article/doi/10.1093/ije/dyab099/6288123?searchresult=1>

Solantaus, T. 2012: Lapsi ja vanhemman mielenterveyden häiriöt. Teoksessa: A. Söderholm & S. Kivitie-Kallio (toim.). Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 239-252.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 24.06.2021. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Söderholm, A. & Politi, J. 2012. Lapsen laiminlyönti. Teoksessa: A. Söderholm & S. Kivitie-Kallio (toim.). Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 76-95.

Suhonen, R., Axelin, A. & Stolt, M. 2016. Erilaiset kirjallisuuskatsaukset. Teoksessa: M. Stolt, A. Axelin & R. Suhonen (toim.). Kirjallisuuskatsaus hoitotieteessä. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja, tutkimuksia ja raportteja. A: 73/2016. Turku: Turun yliopisto, 7-22.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Lastensuojelu 2009. Tilastoraportti. Sosiaaliturva 29/2010. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.06.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80058/Tr29_10.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Lastensuojelu 2019. Lastensuojeluilmoitusten määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Tilastoraportti 28/2020. 1.7.2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 08.05.2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021a. Lastensuojelun käsikirja. Mitä on lastensuojelu? Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 07.04.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021b. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojeluilmoitus. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 30.05.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluilmoitus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021c. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojeluasiain vireille tulo. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 30.05.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluasian-vireilletulo>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021d. Lastensuojelun käsikirja. Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 30.05.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojeluilmoitus-ja-lastensuojeluasian-vireilletulo/lastensuojeluasiakkuuden-alkaminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021e. Lastensuojelun käsikirja. Sijoitus avohuollon tukitoimena. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 02.07.2021. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021f. Lastensuojelu 2020. Koronavuosi ei korostunut lastensuojelun tilastoissa -vaikutusten odotetaan näkyvän viiveellä. TILASTORAPORTTI 19/2021. 7.6.2021. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 22.06.2021. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142676/tr19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Tupola S., Kivitiä-Kallio, S., Kallio, P. & Söderholm, A. 2012. Lapsen fyysinen pahoinpitely. Teoksessa: A. Söderholm & S. Kivitiä-Kallio (toim.). Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 99-109.

Velleman, R. & Templeton, L. J. 2016. Impact of parents' substance misuse on children: an update. *Advances* (2016), vol. 22, 108–117. Viitattu 08.04.2021. <https://www.cambridge.org/core/journals/bjpsych-advances/article/impact-of-parents-substance-misuse-on-children-an-update/8519374CDB089DFF4568AC1E60F194A6>

Viheriälä, L. & Rutanen, M. 2010. Lapsen psyykkisen trauman hoito. *Suuronnettomuuspsykiatria*. *Duodecim* 2010;126:2671–7. Viitattu 06.02.2021. <http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo99180.pdf> tai <http://www.duodecimlehti.fi/api/pdf/duo99180>

Viitasalo, K. 2013. Äitien taloudellinen toimijuus ja selviytyminen muistelutyöaineiston valossa. Teoksessa: M. Laitinen & A. Niskala (toim.). *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 357-374.

Väänänen, R. 2013. Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 68. Faculty of Social Sciences and Business Studies University Hospital, Department of Child Psychiatry. Kuopio: Kuopion yliopisto. Viitattu 27.05.2021. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/12718/urn_isbn_978-952-61-1271-8.pdf

LIITE: Aineiston haku eri tietokannoista

Tietokanta: Jydok

Hakusanat: Huostaanotto and väkivalta

Rajaukset: suomi, englanti; verkossa saatavilla; Lehti/ artikkeli: e-kausijulkaisu, e-aikakauslehti, e-sanomalehti; Opinnäyte: Väitöskirja tai liseniaattityö; aikaväli 2010-2021

Osumien määrä: 2

Valittu aineisto: 1

Enroos, R., Heino, T., & Pösö, T. 2018. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.

Artikkelikokoelma

Valitut artikkelit:

1. Lamponen, T. 2018. Kiireellinen sijoitus vai ”minihuostaanotto”? Teoksessa: R. Enroos, T. Heino & T. Pösö. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 126-140.
2. Pösö, T. 2018. Johdanto: Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa: R. Enroos, T. Heino & T. Pösö. Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 7-32.

Tietokanta: Jydok

Hakusanat: Lastensuojelu and väkivalta

Rajaukset: suomi, englanti; verkossa saatavilla; Lehti/ artikkeli: e-kausijulkaisu, e-aikakauslehti, e-sanomalehti; Opinnäyte: Väitöskirja tai liseniaattityö; aikaväli 2010-2021

Osumien määrä: 32

Valittu aineisto: 1

Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. 2013. Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Artikkelikokoelma

Valitut artikkelit:

1. Holmila, M., Raitasalo, K., Autti-Rämö, I. & Notkola, I-L. 2013. Päihdeongelmaisten äitien lapset. Teoksessa: K. Warpenius, M. Holmila & C. Tigerstedt (toim.). Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 36-46.

Tietokanta: Jydok

Hakusanat: Lastensuojelu and kaltoinkohtelu

Rajaukset: suomi, englanti; verkossa saatavilla; Lehti/ artikkeli: e-kausijulkaisu, e-aikakauslehti, e-sanomalehti; Opinnäyte: Väitöskirja tai liseniaattityö; aikaväli 2010-2021. Huom! Tässä haussa Saatavilla vain verkossa rajaus pois käytöstä.

Osumien määrä: 22

Valittu aineisto: 1

1. Söderholm, A. & Kivitie-Kallio, S. (toim.) 2012. Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim.

Artikkelikokoelma

Valitut artikkelit:

1. Kallio-Kivitie, S. & Autti-Rämö, I. 2012: Päihteitä käyttävien vanhempien lapsi. Teoksessa: Teoksessa: A. Söderholm ja S. Kivitie-Kallio (toim.). Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 196-216.

2. Kaltiala-Heino, R. 2012: Lasten kaltoinkohtelu –oireet ja ongelmat nuoruusiässä. Teoksessa: A. Söderholm & S. Kivitie-Kallio (toim.). Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 168-176.
3. Oranen, M. 2012: Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa: A. Söderholm & S. Kivitie-Kallio (toim.). Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 217-237.
4. Solantaus, T. 2012: Lapsi ja vanhemman mielenterveyden häiriöt. Teoksessa: A. Söderholm & S. Kivitie-Kallio (toim.). Lapsen kaltoinkohtelu s. 239-252. Helsinki: Duodecim.
5. Söderholm, A. & Politi, J. 2012. Lapsen laiminlyönti. Teoksessa: A. Söderholm & S. Kivitie-Kallio (toim.). Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 76-95.
6. Tupola S., Kivitie-Kallio, S., Kallio, P. & Söderholm, A. 2012. Lapsen fyysinen pahoinpitely. Teoksessa: A. Söderholm & S. Kivitie-Kallio (toim.). Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim, 99-109.

Tietokanta: Jydok

Hakusanat: Lapsiperhe and väkivalta

Rajaukset: suomi, englantia; verkossa saatavilla; **Lehti/ artikkeli:** e-kausijulkaisu, e-aikakauslehti, e-sanomalehti; **Opinnäyte:** Väitöskirja tai lisensoitettuna; **aikaväli 2010-2021.** Huom! Tässä haussa Saatavilla vain verkossa rajaus pois käytöstä.

Osumien määrä: 48

Valittu aineisto: 3

1. Pelttonen, Kirsi 2011. Children and Violence. ACADEMIC DISSERTATION UNIVERSITY OF TAMPERE. Tampere: Tampereen yliopisto.
2. Karhuvaara M., Kaitue, S. & Ruuhilahti, S. 2013. Lähisuhdeväkivallan kartoittaminen ja siihen puuttuminen lastenvalvojan työssä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
3. Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. 2013. Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Artikkelikokoelma. Ks. aiempi kirjallisuushaku lastensuojelu and väkivalta

Tietokanta: Jydok

Hakusanat: lastensuojelu and päihteet

Rajaukset: suomi, englantia; verkossa saatavilla; **Lehti/ artikkeli:** e-kausijulkaisu, e-aikakauslehti, e-sanomalehti; **Opinnäyte:** Väitöskirja tai lisensoitettuna; **aikaväli 2010-2021.**

Osumien määrä: 14

Valittu aineisto: 3

1. Warpenius, K., Holmila, M. & Tigerstedt, C. 2013. Alkoholi- ja päihdehaitat läheisille, muille ihmisille ja yhteiskunnalle. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Artikkelikokoelma. Ks. aiempi kirjallisuushaku lastensuojelu and väkivalta.

2. Kestilä, S. 2016. Nuoreksi aikuiseksi epävakaa kasvuympäristössä: nuorten kokemuksia arjessa selviytymisestä ja kasvuolosuhteista lastensuojelulapsena. Akateeminen väitöskirja. Oulu: Oulun yliopisto.
3. Niskala, A. (toim.) & Laitinen, M. (toim.) 2013. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino.

Artikkelikokoelma:

Valitut artikkelit:

1. Viitasalo, K. 2013. Äitien taloudellinen toimijuus ja selviytyminen muistelutyöaineiston valossa. Teoksessa: M. Laitinen & A. Niskala (toim.). Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 357-374.

Tietokanta: Jydok

Hakusanat: Lapsiperhe and päihteet

Rajaukset: suomi, englanti; verkossa saatavilla; Lehti/ artikkeli: e-kausijulkaisu, e-aikakauslehti, e-sanomalehti; Opinnäyte: Väitöskirja tai liseniaattityö; aikaväli 2010-2021.

Osumien määrä: 38

Valittu aineisto: 2

1. Roine, M., Iiva, M. & Takala, J. 2010. Lapsuus päihteiden varjossa: vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja. Helsinki: A-klinikkasäätiö.

Artikkelikokoelma

Valitut artikkelit:

1. Holmila, M. & Iiva, M. 2010. Näkymätön uhri vai pätevä toimija? Vanhempiensa päihteidenkäytöstä kärsivien lasten mielipiteitä ja selviytymiskeinoja. Teoksessa: M. Roine, M. Iiva & J. Takala (toim.). Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 57. Helsinki: A-klinikkasäätiö, 47-59.
2. Holmila, M. ; Raitasalo, K. ; Tigerstedt, C. (toim.) 2016 Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot : vanhemmat, lapset ja alkoholi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Artikkelikokoelma

Valitut artikkelit:

1. Raitasalo, K, Holmila, M., Jääskeläinen, M. 2016. Vanhempien päihdeongelmista aiheutuvat haitat lapselle. Teoksessa: M. Holmila, K. Raitasalo & C. Tigerstedt (toim.). Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 83-96.

Tietokanta: Jydok

Hakusanat: Lapsiperheet and köyhyys

Rajaukset: suomi, englanti; verkossa saatavilla; Lehti/ artikkeli: e-kausijulkaisu, e-aikakauslehti, e-sanomalehti; Opinnäyte: Väitöskirja tai liseniaattityö; aikaväli 2010-2021.

Osumien määrä: 12

Valittu aineisto: 1

1. Hakovirta, M. & Kallio, J. 2020. Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus. Helsinki: Vastapaino.

Artikkelikokoelma

Valitut artikkelit:

1. Salmi, M. 2020. Lapsiperheiden köyhyys pitää yllä köyhyyden kierrettä. Teoksessa: J. Kallio & M. Hakovirta (toim.). Lapsiperheiden köyhyys ja huono-osaisuus. Tampere: Vastapaino, 37-71.

Tietokanta: Jydok

Hakusanat: Lapsiperhe and mielenterveys

Rajaukset: suomi, englanti; e-kirja, lehti/artikkeli: e-kausijulkaisu; Opinnäyte: Väitöskirja tai liseniaattityö; teksti, muu: tutkimusraportti; teksti, muu: tutkimusjulkaisu; aikaväli 2010-2021.

Osumien määrä: 17

Valittu aineisto: 4

1. Peltonen, K. 2011. Children and Violence. Academic dissertation University of Tampere. Tampere: Tampereen yliopisto.
2. Niskala, A. (toim.) & Laitinen, M. (toim.) 2013. Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino.

Artikkelikokoelma. Ks. aiempi kirjallisuushaku lastensuojelu and päihteet.

3. Maasalo, K. 2020. Characteristics of children with emotional problems and depressed mood– AN EXAMINATION OF ASSOCIATIONS WITH BEHAVIOUR, SLEEP, AND INHIBITORY CONTROL. DOCTORAL DISSERTATION. Helsinki: Helsingin yliopisto.
4. Väänänen, R. 2013. Perheen rakenteen, dynamiikan ja arvojen merkitys lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 68. Faculty of Social Sciences and Business Studies. Kuopio University Hospital, Department of Child Psychiatry. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Tietokanta: Julkari

Hakusanat: Huostaanotto

Rajaukset: 2010

Osumien määrä: 7

Valittu aineisto: 1

1. Karvonen, S. & Salmi, S. 2016. Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 30/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Artikkelikokoelma

Valitut artikkelit:

1. Salmi, M., Närvi, J. & Lammi-Taskula, J. 2016. Köyhyys, toimeentulokokemukset ja hyvinvointi lapsiperheissä. Teoksessa: S. Karvonen & S. Salmi 2016. Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 30/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Tietokanta: Julkari

Hakusanat: Huostaanotto

Rajaukset: 2019

Osumien määrä: 3

Valittu aineisto: 1

1. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021e. Lastensuojelu 2019. Lastensuojeluilmoitusten määrä on kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Tilastoraportti 28/2020. 1.7.2020. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Tietokanta: Julkari

Hakusanat: Huostaanotto

Rajaukset: 2015

Osumien määrä: 5

Valittu aineisto: 2

1. Flykt, M., Punamäki, R-L & Pösö, T. 2020. Vauvojen huostaanotto kehityksellisenä ja tutkimusperustaisena kysymyksenä. Yhteiskuntapolitiikka 85 (2020):3, 293-300.
2. Heino, T., Hyry, S., Ikäheimo, S., Kuronen, M. & Rajala, R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Tietokanta: Janus

Hakusanat: Päihteet lapsiperheissä

Rajaukset: 2015-2021

Osumien määrä: 65

Valittu aineisto: 2

1. Orjasniemi, T. & Kurvinen, A. 2017. Häpeän päivät, pelon yöt – Lapsuuden kokemuksia ongelmajuovista vanhemmista. Janus vol. 25 (2) 2017, 127–143.

2. **Januksen arkistot 2010: Hentilä, Sabina, Ellonen, Noora, Paavilainen, Eija, Kääriäinen, Juha & Koivula, Tanja 2010. Pieniin lapsiin kohdistuvan kaltoinkohtelun tilanteet vanhempien kuvaamana. Janus vol. 18 (3) 2010, 260–276.**

Lähdeluettelot ja muu kirjallisuus:

1. Bardy M. & Heino, T. 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin. Teoksessa: M. Bardy. Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 13-42.
2. Bardy M. 2013. LUKU I: Lastensuojelun filosofia ja käytäntö. III osa: Lastensuojelun ala. Teoksessa: M. Bardy. Lastensuojelun ytimissä. Neljäs uudistettu painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 71-78.
3. Haravuori, H., Marttunen, M. ja Viheriälä L. 2017. Traumaattiset kokemukset. Teoksessa: K. Kumpulainen, E. Aronen, H. Ebeling, E. Laukkanen, M. Marttunen, K. Puura & A. Sourander (toim.): Lastenpsykiatria ja nuorisopsykiatria. Helsinki: Duodecim, 91-97.
4. Hiitola, J. & Heinonen, H. 2009. Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 46/2009. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
5. Hiltunen, T. 2015. Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen. Academic dissertation. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Sciences research 541. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
6. Lindberg, Marja, Nygård, Mikael & Nyqvist, Fredrica 2018. Risks, coping strategies and family wellbeing: evidence from Finland. Social Policy, Faculty of Education and Welfare Studies, Åbo Akademi University, Vaasa, Finland. Department of International Journal of Sociology and Social Policy. Vol. 38 No. 11/12, 2018.
7. Pitkänen, T. 2006. Alcohol drinking behavior and its developmental antecedents. Academic dissertation. JYVÄSKYLÄ STUDIES IN EDUCATION, PSYCHOLOGY AND SOCIAL RESEARCH 293. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
8. Pärnä, K. 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina. Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Yliopistollinen väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja. Turku: Turun yliopisto.
9. Raitasalo, K., Holmila, M., Jääskeläinen, M. & Santalahti, P. 2019. The effect of the severity of parental alcohol abuse on mental and behavioural disorders in children. *European Child & Adolescent Psychiatry* (2019) 28: 913–922.
10. Rimpelä, M., Rimpelä, M. ja Heinisuo, J. 2018. Onko strategioista tullut tragedioita? Lapsiperheet ja lapset kuntien strategiatyössä. Helsinki: Kalevi Sorsa-säätiö.
11. Salmi, M. & Kestilä, L. 2019: Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot alakoululaisten perheissä. Tuloksia Kouluterveyskyselyn 2017 vanhempien aineistosta. Työpaperi 22/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
12. Sariaslan, A., Mikkonen, J., Aaltonen, M., Hiilamo, H., Martikainen, P. & Fazel, S. 2021. No causal associations between childhood family income and subsequent psychiatric disorders, substance misuse and violent crime arrests: a nationwide Finnish study of >650 000 individuals and their siblings. *International Journal of Epidemiology*, 2021, 1–11. doi: 10.1093/ije/dyab099
13. Velleman, R. & Templeton, L. J. 2016. Impact of parents' substance misuse on children: an update. *Advances* (2016), vol. 22, 108–117.
14. Viheriälä, L. & Rutanen, M. 2010. Lapsen psyykkisen trauman hoito. *Suuronnettomuuspsykiatria. Duodecim* 2010;126:2671–7.

Yleishaut googlesta: Lasten kaltoinkohtelu, Lastensuojelun käsikirja, Tilastokeskus, Finlex.

